

Ljubljanski

VZVOZ

Leposloven in znanstven list.

Štev. 2.

V Ljubljani 1. svečana 1891.

Leto XI.

Pevčev zagovor.

Pred sodbo pevca vi ste me pozvali,
Možje osorni — slušal sem vas ném;
Sodili ste, obsodbo podpisali,
Očito méni, svetu jo prebrali:
Ljubezni peti jaz posljaj ne smém!

Obsodba čudna, trpka pevcu kazen
Za greh, da Bog mu pevski čut je dal!
Sodniki, gróženj vaših glas je prazen:
Objela méni srca ni bojazen —
Besede prosim! Kóga bi se bal?

Ne smém! Kakó je ta beseda trda!
Tođá izrekli ste jo vi, možje —
Ostavim naj ljubezni cvětna brda!
Poslušal bodem, če brez bóli, srda
Poslušno bití moglo bo — srcé.

Dà, to srcé! Sodniki, razumeti
Ne more pevskega srcá vaš um!
Zasije pómlad — cvet počně brsteti:
Takó srcé veleva pevcu peti,
Ne ljudski glas, ne vaš, sodniki, hrum!

Samó ljubezni naj ne pójem zláte?
Možje, jaz vem, odkod le-tá odmev!
Ljubezni čiste, vzorne ne poznate,
Ljubezen bratovsko vi k tlóm teptate,
Zató bi vest prebujal nje vam spev!

Načela podla, mračnih vzorov slova
Ogrevajo denašnji svet jadú;
Človestvo zlá preveva dóba nova,
Sebčje in zlató sta ji bogova,
Ozira svet začuden se na njú.

In vender: kar v srcé nam zasajeno,
Nikdár se človek tega ne sramúj!
Ljubezni drágo čustvo kot nobeno
Rojeno z nami je in posvečeno:
Ljubezen góji človek in spoštúj!

A méne vi pred sodbo ste pozvali,
Možje osorni — slušal sem vas ném;
Obsodbo pevčevo ste podpisali,
Očito méni, svetu jo prebrali:
Ljubezni peti jaz celó ne smém!

Veljaj, sodniki, nrávi ognjevite,
Če srcu tudi smelo kdo velí;
Sicér: vi kakor drágo me sodíte —
Gospod, ki zreš srcá globine skrite,
Usmiljeneje bodeš sodil — Ti!

Stébor.

V spominski knjigi.

Imena in zopet imena,
Kjerkoli to knjigo odprêm!
Zgolj tujci . . . ne, evo mi znanca,
Začuden obstanem pri njem!

Bog živi te, mladi prijatelj!
Glej, dôkaj minulo je let,
Kar nisem te videl — zdaj sézi
V rokó mi prijateljsko spet!

Vse kaže se bistro mi v duhu . . .
Mladeníč brezskrben, vesel,
Med svet si namerjal korake,
Živeti šel se začel.

Živeti! Kakó te poslušam,
Na ustnih igra mi nasmeh —
Kakó li povest je nebeška
O lepih, o blaženih dneh!

Za tabo zgolj rádost in sreča,
Pred tabo življenje svetló —
Oh, lahko navdušeno zrló
Po svetu je tvoje okó!

In ko te je stêza privedla
V prelepi ta zemeljski ráj,
V spominsko si knjigo i sebe
Radósten zapisal tedaj! . . .

Sên gíne . . . pred máno razgrinja
Resnica vsakdanja se spet . . .
Čemú se budé mi spomini
Iz davno pozabljenih let?

Rad gledam jih vendar, saj znanec,
Ki znova mu gledam v obraz,
Ki toli mi sreče odkriva —
Ta znanec, ta znanec sem — jaz! —

A. Funtek.

Šôpku.

Ukusno z nitko rdečo
Ti, šôpek, si povít,
Veš li, da v tem nekakšen
Pomèn je tajen skrít?

Pomisli, šôpek dróbní,
Kdo tebe je nabrał,
In kdo povil te z nitko,
Kdo méni te podál!

Pomisli, šôpek, tudi,
Kakó te čislam jaz.
Ne nosim li na sreči
Skrbnó te sléharn čas?

In kaj ta nitka rdeča
Pomenja, dobro véš,
Dekléta pa in méne
Ovaditi ne smés!

y.

4000.

(Času primerna povest iz prihodnjih dób. Po vzorih dr. Ničmaha napisal dr. Nevésekdo.)

I.

isalo se je leto 4000. po Kristovem rojstvu!

Zaspal sem bil, in dvetisoč let so me imele v sebi
moči zemlje slovenske.

Tedaj je pristopil angelj Gospodov, angelj Azrael, in
mi ukazal: »Vstani!«

Vstajal sem. Ali prostor — meril mi je šest čevljev v dolžini —
kateri mi je bil spočetka preozek in pretesen, bil mi je že preobširen,
takó da bi se bil zlahka raztegnil na vse strani, samó da sem imel
kaj, kar bi se sploh dalo raztegniti! Toda angelj Gospodov je dvig-
nil žarečo svojo roko, in z vseh štirih krajev svetá so se zbirali in
zbrali ostanki mojega rojstva.

Dejal je angelj Gospodov: »Vstani in vzemi prejšnjo obleko
svojo!«

Storil sem takó, in bila mi je znova pretesna stoinstoletna moja
sobica. Na levi in desni stráni so zaječali duhovi, češ, da jih potiskam
s kraja, kjer so si pridobili pravico, utrjeno po mirni tisočletni posesti.

»Sodnik te kliče pred svoj prestol,« govoril je óni, ki me je
vzdramil iz smrtnega spanja, »izkazati ti hoče milost!«

»Torej mi je opróstil pregrehe moje!« zaihtel sem radostno.

»Vse ti je oproščeno! Dvetisoč let si ležal v zemlji brez živ-
ljenja in zavesti. In to se je videla stvarniku primerna kazen za tvojo
samozavest, s katero si se odlikoval nekdanj!«

»Dvetisoč let!« vzkliknil sem. »Kaj se je zgodilo s slovensko
domovino v tem času?«

»Mólci in čakaj!« ustavi me ostro poslanec Gospodov. »Mólci in čakaj ter ne preprečaj ž vprašanji namenov Tistega, ki te je komaj poklical iz prahú, in ki ima nas vse v mogočni roki!«

»Dvetisoč let! Dvetisoč let!« Ta misel mi ni hotela zapustiti znova ustvarjenega telesa. »Kakó lahke se mi čutijo kosti!« pristavil sem zadovoljno.

»Ne čudi se!« odgovori mi angelj, »saj so bile v različnih rokah, in prav močno so obrabljene sedaj, ko so ti po brezkončni milosti podarjene znova!«

Nadaljeval je:

»Gospod ti je odločil dolg pot, zategadelj vstani hitro! Dodajem še to: široširna je njiva, kjer si spal, in s tabo je spalo tisoč in tisoč drugih mrličev. Taka je zaukazba božja! Izberi si spremljevalca, da ti je na poti prijatelj in svetovalec!«

»Kdo li bode hotel z mano?«

»Obišči jih, nekdanje prijatelje svoje! Toda hitro, ker le kratka je nama odločena dóba!«

Vstal sem. Odmikala se je zemlja pred mano, in od angelja se je razlivala svetloba na okrog in okrog. Povsod sem gledal posteljo pri postelji; in spala je Adamovih otrok legija pri legiji!

Prijel me je Azrael za roko, in oĵstala sva pred ležiščem, ki je bilo široko in pripravno za dva človeka. kakeršni so umirali takrat, ko sem še hodil po črni zemlji. Angelj Gospodov je dihnil proti črni ruši in dejal:

»Govóri!«

Iz osrčja zemeljskega se začuje: »Kdo me kliče?«

Po tvojem glásu, prijatelj Tine, spoznal sem te kakor mnogo-krat prej, ko sva še dihala sladko življenje!

»Gospod me kliče na zémľjo,« odgovoril sem, »in ti mi bodi spremljevalec in svetovalec!«

»Na zémľjo?« — in videti je bilo, da se je prijatelj Tine nekaj zamislil v gomili svoji. »Na zémľjo, praviš? Odgovóri mi to-le: Ali rodí po šampanjskih goricah trta, in ali pijó na zemlji pametni ljudje še vedno francosko vino?«

Obsenčil me je Azrael z desnico svojo, da sem odgovarjal resnično in pravično na vsako vprašanje. Odgovoril sem torej: »Nič več ga ne pijó francoskega vina zemljanje, in v Šampaniji je vse golo, kakor je bilo golo vse po nekdanji Sahari! Zadnjo steklenico šampanjca je izpil ruski car leta 2905. po rojstvu Odrešenikovem, in od tedaj ga niti ruski carji niso dobili ne kaplje!«

Duh pod mano zastoče takó milo, da me prešine in gane, da koprnim od sočutja.

»In kaj pijó sedaj umrjoči rodovi planeta našega?« Zopet sem moral odgovoriti resnično in pravično: »Vodó, in zgolj vodó!«

Takoj se začuje odgovor iz zemeljskega osrčja: »Ne grem! Hódi sam! Tukaj ležim takó prijetno: tukaj ni pravd, ni biričev in ne ošabnih sodnikov!«

Pristopila sva k sosedni gomili. Azrael dahne nánjo in ukaže: »Govóri!« In sedaj si se odzval ti, prijatelj Fran, in vprašal, kdo te kliče na dan. Odgovoril sem: »Ali bi ne hotel z mano na zémlo, da mi bodeš moder svetovalec?« Strahoma sem pričakoval odgovora njegovega. »S tabo?« zazvenelo je iz osrčja zemeljskega, »s tabo? Skoraj vem, kdo si. Pišec slovenski si bil nekđaj, tođa pojma nisi imel niti o staroslovenščini niti o tem, kakó se pravilno piše nova slovenščina. Ali ni bilo res takó?«

Pravično in resnično sem moral odgovoriti: »Res, bilo je takó!«

»Vidiš,« zavrnil me je porogljivo, »odrini, kamor ti drago! Že dvetisoč let počivamo tukaj, ali še sedaj me časih glava bolí od vaših slovniških pregreh. Pojdite rakom zvižgat, vsi pisáči in pisúni! Še nekaj mi odgovóri. Imate li še vedno nadškofa olomuškega na zemlji?«

Resnično mu ođgovorim: »Še vedno, in sedaj je kardinal!«

»Odrini in ne krati mi dragega spanja!«

Obupan in preplašen pristopim k tretji gomili. Bilo je to ležišče ozko in pričalo je, kakó ubožno in tanko je bil v življenji oblečen duh, ki je sedaj počival tu spodaj. Oživel ga je s svojim dihom Azrael in mu ukazal, naj govóri. Mene pa je zopet obsenčil z desnico svojo, da sem moral govoriti resnico in pravico.

»Kdo sta, ki mi kratita smrtni mir, dasi vaju nisem klical?«

Po tej slabi volji sem spoznal takoj osornega prijatelja Josipa. »Kličem te, da me spremiš na zémlo, v domovino slovensko!«

»Glej ga, ti si!« odgovoril mi je. »Dvetisoč let si že mrtev, in smrt te še sedaj ni spametovala! Da bi se zopet napotil v Slovence, pit kisló vino dolenjsko in brezplačno pisat romane in novele — takó silno me Oče nebeški gotovo neče udariti! S svojega mestiča se ne ganem! — Ali se sploh še kaj piše in pisári v slovenščini?«

Prisilil me je Azrael, da sem moral odgovoriti pravico in resnico. »Zgolj molitvene knjige, družega nič!«

Zdelo se mi je, kakor bi čul grohotanje iz osrčja zemeljskega. Potem pa mi je zazvenel odgovor:

»Odrini v míru božjem, mène pa pústi, da zopet zaspim na stotisoč in stotisoč let!«

Tožno sem vzdihnil:

»Nikdo mi neče biti spremljevalec!«

»Močí nimam, da bi ti siloma vzbudil tevariša!« odgovorí mi nató angelj Azrael. »Pojdiva torej samá na pot!«

Vzel me je v naróčaj, in grozen piš in vihar me je vzprejel v sredo svojo. Angelj pa je uprl nogo na trepetajočo zemljo, in kamor je stopil, podirala so se selišča, in skalnate gore so se drobile. Z jedno nogó se je dotikal zemlje, z drugo pa jasne lune! Od svetóv do svetóv je stopal, majali so se vsi, toda niti jeden ni prišel s svojega tirú, ker bi se bil sicer že tiste dní moral poroditi káos, v katerega bode končno roka Stvarnikova pomešala vse svetóvje. Svet za svetom se je vrstil pred mojim pogledom; bilo jih je na milijarde; milijarda za mano, milijarda pred mano. Ali neprestano dalje me je drevil poslanec Gospodov, da jih niti šteti nisem mogel, daši sem bil nesmrten duh, kakor óni, ki me je objemal v naróčaji svojem.

Človeške rodove po zemlji pa je tepla tedaj šiba Gospodova, in vsi so pričakovali grozovitne dóbe, da se prikažejo apokaliptiški jezdecí na obnebjí in da prično pobijati človeštvo. Potrési, lakota in povódnji, vsa ta zlá so morila človeštvo, in nepremagljivi orkani so tulili okrog zemeljske óble. Po vsem severnem nebu pa se je kazala zvezda repatíca, ki je bila kakor ognjen meč, s katerim je hotel razsekati večni Bog vse ustvarjene svetove. Ali to ni bila zvezda repatíca, to je bil angelj Azrael, noséč me pred prestol večnega Sodnika!

Zapustivšima vesoljnih svetov vesoljne prostore, zažarila so se pred nama nebes velikanska vrata. Izdelal jih je nekđaj Hefajst od čistega zlatá in jih okrasil z dókaj divnimi podobami. Obrnil sem pogled v kraje, odkoder sva prišla: zvezda pri zvezdi se je utrinjala, in sukali so se brezštevilni svetovi, kakor bi švigala iskra pri iskri po večnem ozračji! Kjé si se sukala v tej množici, stara mati zemlja? Obrnil sem pogled prédse, kamor sva hitela.

Pred nama se je žaril ogenj nebeških vrat! Sam Bog je bil v svoji slavi vpodobljen na njih in okrog njega vsi zbori angeljev in arhangeljev. Bila so visoka in široka, da jih ni moglo prezreti nobeno okó človeško. Pred njimi pa se je širil brezkončen prostor, ki je sezal iz večnosti v večnost. Svetil se je kakor parket v gospódskem dvoru, ali živega duhá ni bilo opaziti na njem.

»To je predpekél!« izpregovorí Azrael.

»Predpekkel!« začudim se. »In kjé so duhovi očakov, ki so nekđaj samévali tod?«

»Vsi so prejeli milost v Gospodu!« reče mi angelj.

Tedaj se je po bliščeči vršini od nekod hipoma pokazala sklonjena podobica dróbnega možička! V rokah je nosil dolgo, težko metlo, in kakor blisek je švigal ž njo po predpekla parketu sedaj sém, sedaj tjà! Ali neprestano so mu kapale debele srage z ozkega obraza, kjer se je kazala gubica pri gubici. In vsaka kaplja je padla na svetli tlak, in po vsaki kaplji se je napravila na svetlem tlaku velika črna lisa. In pri vsaki kaplji je zastokal: »Oj, te lise, te nesrečne lise!« Bil je zamolklo zvenèč glas, in čul se je kakor iz groba! Potem pa je kakor huda ura bil z metlo svojo za svojimi lisami; ali čimbolj je delal, tembolj se mu je množilo delo.

»Kdo je ta siromak?« vprašam sočutno. Veličastne poteze angeljskega obraza je zdajci pomilil nasmeh, kateri se je pa hipno zopet raztajal.

»Opazuj ga!« izpregovoril je Azrael mirno, »in potem priznàj pravičnost sodbe božje!«

Takrat naju je ugledal možiček na predpeklenskem tlaku. Kakor bi ga bila odnesla sapa, izginil je vzdihujé v večni planoti.

»Opazuj ga!« nadaljeval je angelj Gospodov. »V življenji je sodil n sodil, bruna v svojem očesi pa ni obsodil ni obsojal. Udaril ga je zató Gospod in mu odkazal jedino mesto v predpecku, da čisti ondu tlak in odpira nebeška vrata dušam, hitečim v naróčaj premilostivemu Stvarniku!«

Tedaj se je zopet prikazal óni, ki je bil ravnokar izginil. Metlo je odložil, ali na desno ráme si je sedaj oprtal težak ključ od samega, čistega zlatá. Pod težo tega breména se je opotekal, da mu je znoj kár curkoma lil po usnjatem obrazu, in da so ostajale v dolgih brazdah črne lise za njim. Na rámeni, kjer ga je težil ključ nebeških vrat, napravila se je bila v teku tisočletij žuljasta grba, jednaka velblodovi. Pri vsakem koraku mu je zláto bréme stisnilo to grbo, da se je telesce kar zvijalo od bolečin. V tem sva ga dohitela pri nebeških vratih. Ječaje in godrnjaje si je zvalil ključ z rámena, da bi ga potisnil v nebeško ključánico. Pri tem si je prišlece venderle ogledal nekoliko. Srd in nejevolja sta mu napéla zgubani obrazek, in kakor lučici sta se mu zaiskrili očesci.

»Zopet slovenski liberalec!« zatogótil se je.

»Odprí in ne sodi!« zavrne ga angelj Gospodov. »Ne sodi, ker sedaj si sam sojen!«

Renčé dvigne ključ in rožljaje odpira nebeški portal.

»Slovenski liberallec!« *Madric* Dà, takrat sem te spoznal, doktor Tone od zelene Soče! Dvetisoč let in dèlj že nisem čul tvojega glasú, ali tukaj sem te izteknil v predpeklenski revščini in zapuščenosti!

Muze, dajte mi močí, da vredno zapojem o čustvih, ki so tedaj napolnila komaj prebujeno dušo mojo!

»Tone od Soče je!« zaviknil sem, in usmiljenje mi je raztopilo dušo, da sem se hotel razjokati zaradi njega, ki je nekdaj kandidiral za prvo mesto v nebeških višavah, a je sedaj toli siromaški obtičal v predpekla grozovplivnih samotah. Razjokati sem se hotel, toda solza mi takrat še ni bila znova podeljena, in sočutje ni dobilo steze, da bi se bilo izlilo iz mène.

Predrznil sem se ogovoriti Azraela: »Ta je torej tisti, ki je gospodaril nekdaj na zelenih obalah zelene Soče?«

»Govoril si!«

»In koliko časa je že tukaj?«

»Dvetisoč let!«

»Dvetisoč let! — In neprestano mu je pometati stezo do nebeških vrat in odpirati dušam, katere so poklicane v raj Gospodov?«

»Govoril si!«

»In odpirati mu je tudi dušam slovenskih liberalcev?«

»Govoril si!«

»Brezkončno pravična sodba razsodnosti božje! In kdaj bode dopolnjena vrsta njegovih muk?«

»To je zapisano v knjigah sôdëb božjih! Te knjige mi niso odprte, in sam arhangelj Mihael straži s svojim mečem pred njimi!«

V tem so se na iztežáj odprla vrata nebeška, in ob roki Azraelovi sem prekoračil prag svetega raja.

»Kdaj mu bode dopolnjeno?« vprašal sem znova. »Koliko vekov ostane še tu?«

»Nekaj bilijonov, in če se ga usmili Gospod prej, nekaj milijonov let!«

»Nekaj bilijonov, nekaj milijonov let!« Duh moj ni mogel prebiti besed Azraelovih! Omahnil sem kakor posekan hrast na tlak pred angelja in obležal onemogel. Svojeroč me je vzdignil. Prav takrat so se sama od sebe zapirala nebeška vrata, in le za nekaj trenutkov se je onemogli pogled moj razprostrl po predpekla bliščeči vršini. Po tej vršini pa je že plesal nesrečni nebeški vratár in se z metlo svojo

drevil po nji. In glasno je zazvenel jok njegov: »Oj, te lise, te strašne lise!« Potem so se treskoma zaprla vrata.

Azrael pa je izpregovoril temno-resnega obraza: »Ako ti dodeli Gospod, da zopet kdaj ugledaš zeleno zemljo, ne sodi, da ne bodeš sojen!«

(Dalje prihodnjic.)

Nos.

Zdravoslovna črtica. Spisal Jožef Rakež.

Vsakomur ni dano lep nos imeti.
Rimska prišlovica.

esniki, ki po stari navadi toli često na lepoticah svojih opevajo »žarno okó, rožnata usta, zlate lasce, belo roko in drobno nožico,« prav ti pesniki se le redkokdaj spominjajo — nosú. Ali ga morebiti ne opažajo? — Saj vender takó »ponosno« in časih celó preočito strčí sredi obraza, saj vender vedno največ vpliva na skupni izraz obličja. Nič tolikanj ne kvari lepega lica, nego baš grda oblika nosú; nič ne pači in ne kazí človeka bolj, nego nedostatek nosú. — Teh mislij so bili že stari zakonodajalci, ki so velike grešnike kaznovali takó, da so jim odrezali nos; takisto je papež Sikst zapovedal, naj se vsak tat kaznuje takó. — In Calderon, med pesniki-veljaki gotovo verojetna priča, peva: »Nos je óni grebén na morji obličja, ob katerem se čestokrat razbije ladja lepote« . . .

Ker je torej lepota obličja mnogo zavisna od lepote nosú, gotovo ni brez razloga trdil Lavater, da je lep nos več vreden, nego cćlo kraljevstvo. Isti učenjak, ves navdušen za dostojanstvo nosú, kliče: »Nahaja se na tisoče lepih očij na jeden sam lep nos, ali kjer ga najdeš, tam naletiš gotovo na izvrsten, izreden značaj.« — Zatorej so tudi mnogi pisatelji jeli povse resno pisati dolge razprave o nòsu in njega razmerji proti dúševnim in nravnim svojstvom človekovim. Dà, iz tega se je izcimila celó posebna stroka znanosti, takózvana »nasologija«.

Facta loquantur! Navajajoč vse to, podkrepil sem pač dovòlj mnenje svoje o imenitnosti nosú in upravičil naslednje vrste, katere hočem posvetiti jedino proslavi njegovi. — Vem sicer, da mi ni môči naštetí vseh znamenitih nosóv, začensí z ónim, ki ga je na lepotíci svoji opeval Salomon, tjà do Sokratovega nosú ali do dražestnega nóska marsikatere salonske kraljice denašnje. To nalogo prepuščam drage volje drugim sposobnejšim ljudém.

Poskusil bodem odgovoriti samó na dve vprašanji, katerih zadnje utegne tudi zanimati ljubeznive čitateljice »Ljubljanskega Zvona«:

Kaj je nos? — Kakšen je lep nos? — — — — —

Nos je nekov pomòl ali šátor, strčèè sredi obraza, ki spredaj zapira nosno duplino. Zgoraj ima nos trdno oporo v nosnih kostéh; spodnja stran njegova pa je vsa hrustančasta. Kadar odpade koža in hrustančasta opora, pokažeta se dve hruškasti odprtini, kakeršni vidimo na lobanji. Ondu opažamo, da je nosna duplina z naopičnim pretinom, ralo imenovanim, razdeljena v dve polovini, ki nista v nobeni zvezi, toda vsaka je odprta spredaj in zadaj. Zadaj se nosna duplina odpira v žrelo, sprednji odprtini na spodnji strani nosú pa imenujemo nosnice.

Nosna duplina rabi dvema važnima namenoma — najprej dihanju. Zakaj prirodno dihamo skozi nos, in táko dihanje je koristno. V vzduhu plavajoči prah namreč obvisí na mokri nosni slúznici, in ne prihaja v pluča. Takisto se tudi vzduh, ako je mrzel, nekoliko ogreje v nosni duplini.

Nos je pa tudi sedež nekemu čutilu, namreč vonju. Nosna duplina je zastrta s tanko kožico ali slúznico, v kateri se razprostira vonjalni živec. Le-tá posreduje, da čutimo vonj. — Vzduh, ki prihaja skozi nosno duplino v pluča, privaja s sabo jako drobne, raztopne mrvice raznovrstnih tvarín, ki se prilepijo na mokro slúznico in raztopivši se na nji vplivajo na vonjalni živec. Ono, kar vonja, torej ni nič drugega, nego jako drobne mrvice trdnih teles, nahajajoče se v vzduhu.

Da je temu res takó, o tem se lahko prepričamo pri kafri. Ako postaviš košček kafe na mokro površje, jel bode takoj odbijati vodó in se vrteti; zajedno pa se košček čimdalje bolj manjša, toda njega duh se vedno bolj širi po sobi. Čim hitreje se odbijajo take brezkončno drobne mrvice od telesa, čim brže izhlapi teló — kakor n. pr. kafa, možek (pižem), trpentin — tem hitreje in tem dalje se razširi njega vonj po vzduhu.

Atmosfera vzprejema tem lože vonj váse, čim toplejša in vlažnejša je — a vonj se tem bolj širi, čim nemirnejši je zrak.

Kakó torej vonjamo?

Zgoraj smo razkladali, da nam vzbujajo občut vonja samó óna telesa, ki so hlapna, rekše, ki hlapé od sebe neizmerno drobne delce v vzduh. Ti delci prihajajo z vzduhom do nosne dupline, kjer razdražujejo vonjalni živec. Le-tá priobči ta dójem možganom, in v njih nastane potem občut vonja.

Ako je nosna slůznica suha, ali pa premokra, tedaj vonjalni živec ni občuten. O tem se je gotovo že vsakdo prepričal na samem sebi.

Vonj je takó spojen z vzdihavanjem, kakor ukus s prežvekavanjem in požiranjem. Z izdihavanjem mnogo menj dražimo vonjalni živec, nego z vdihavanjem — radi tega tudi večina ljudij ne vé, da njih izdih smrdí.

Dostikrat trdijo, da je človeški vonj mnogo slabši od vonja zverij. No, temu ni takó, zakaj zlahka se prepričamo pri divjih ljudskih plemenih, da je pri teh baš vonj čudovito razvit; vonjajo namreč, kakor zverine, sovražnika po njegovem slédu; z vonjem spoznajo Evropca, ako se je tudi zavil in zakril v njih obleko.

Toda poglejmo samó dojenca! Zakaj se dojenec, bodisi tudi v tēmi, umiri jedino le v naróčaji máterinem? Ne po nagnjenji, ne po čustvu detinske ljubezni, temveč jedino le zaradi tega, ker se je njega vonj privadil máterinemu parokrogu.

Od druge strani se pa zopet o vonji ptic ujéd pripoveduje mnogo več, nego je resnica. Da temu ni takó, dokazali so poskusi Audubonovi.

Vzel je jelenovo kožo, nagatil jo s sénom in postavil na polje. Nedolgo potem je uzrl jastreba, ki je jel kljuvati po koži in po sénu, da bi se dokopal do jelenovega drobja. — Za tem je Audubon izpostavil mrtvo jagnje in ga pokril s steljo. Jastrebi so krožili ob njem, ali nijeden se ni spustil na jagnje. Toda ko je drugič z listjem pokril zaklano živinče, da je bilo móči opaziti krvave sledove, hipoma je bila jata jastrebov na mestu. Iz tega se vidi, da je pri jastrebu vid mnogo jačji od vonja.

Govorečim o vonji, omenjati nam je tudi raznih dišáv ali parfémov.

Že v najstarejših dóbah so uporabljali kadenje dišáv, da so takó izkazovali čast živim ljudém in mrličem, bogovom in njih stvarstvu. Mojzes je s posebnim zakonom določil rabo dišáv. O Atencih nam je znano, da so za posamezne dele telesa imeli posebne dišave. Takó so lice in prsi mazilili s palmovim oljem, lasé in obrvi z majaronom, obradek in tilnik z máterino dúšico (thymianom). Dospeli so v tem oziru do tolike razsipnosti, da jim je bilo napósled po Solonovem zakonu zabranjeno, moškim prodajati dišáv.

Tudi Rimljanje niso v tem oziru zaostali za Grki. Za rimskega cesarstva je nosil vsak Rimljan svojo škatljo dišáv (narthecium) s seboj v stanovanji, v kopelji, dà, celó v vojski. Ko je propalo rimsko cesarstvo, pozabili so jih, dokler niso križárji znova prinesli dišáv iz

vzhodnih dežel v Evropo. Vender so se udomačile na francoskem dvoru šele za gizdavega kralja Frančiška I.; toda za Ludovika XV. so bile že razširjene v najnižjih krogih. Dandanes pač na vsem izobraženem svetu ni služkinje, katera si ne bi v nedeljo za izprehod ali za plesno zabavo namazala glave z bergamotnim ali rožnim oljem in ne poškopila obleke s cenénim parfémom. Raba dišáv se je razširila tudi zaradi tega, ker ž njimi lahko človek zakrije prirodni svoj neugodni duh od izhlapelega znoja, ki zaudarja po kislini.

Kolikor bolj je napredovala izobraženost, s katero vred so se tudi olikala čutila naša, tembolj je hotel vonj prav takóv estetiški užitek, kakeršnega želi sluh pri godbenih glasovih, vid pri harmoniških oblikah in bójah in ukus pri hrani, ki je s pomočjo umetnega kuharstva ugodno sestavljena. — Zató morajo tudi dišave imeti svoje zakone, kakor jih imajo bôje in glasovi.

Čim naravnejši, preprostejši je človek, tem lože ga je zadovoljiti z jednim glasom, jedno bôjo, jedno dišavo. Ko so se izobrazila čutila, nastala je potreba, da harmoniški spajamo razne glasove, razne bôje, razne ukusne in dišeče tvarine. — Dandanes mora torej tudi parfém, ako hoče zadovoljiti olikanejši naš vonj, biti sestavljen od več različnih dišavnih primés, ki so se pretvorile v skupni akord, v neko popolnoma novo dišavo — in to imenujemo »bouquet«.

Tak »bouquet«, rekše dišavni akord, ima slavnoznan kolonjska voda. Ako n. pr. duhamo rožo, čutimo zajedno z vonjem tudi smolasti duh njenega listja i. t. d., katere dišave se spajajo v »bouquet«.

»Bouquet« je torej za vonj to, kar je zvočna bôja (Klangfarbe) za sluh. — Slavni fizik Helmholtz je dokazal, da zvené jednostavni čisti glasovi nekrepko, nelepo, neugodno. Oni glasovi pa, ki so spojeni s takozvanimi visglasovi in nizglasovi, dobivajo čim krepkejšo, tem ugodnejšo zvočno bôjo. — Takó zvené n. pr. jednostavni glasovi glasbenih vilic suhoparno in otlo; ako hočemo, da ugajajo ušesu našemu, moramo jih ublažiti z visglasovi in nizglasovi — to se je doseglo pri vsem našem glasbenem orodji, sevéda pri vsakem drugače. — Prav takó moramo v slikarstvu jednostavne bôje, kakor nam jih kaže prizma, blažiti in mehčati z drugimi bôjami — istotakó moramo tudi v parfémaciji jednostavne dišave, rekel bi, spopolniti takó, da jim primešamo druge dišave. »Bouquet« je torej zvočna bôja dišáv.

Pri glasovih je Helmholtz matematiški točno dokazal nizglasove (Untertöne, Beiklänge); pri vonji se bode dalo kaj takega težko dokazati kdaj. Mnogo je temu krivo to, da se pri nas izobraževanje vonja malone do cela pušča v némar. Marsikomu se bode zdelo smešno, da

o tem sploh izpregovorimo besedico, ali vender bi bilo koristno za zdravje in za praktično življenje, zlasti za človeka, ki se hoče omiliti drugim. Izobražen vonj bi razločeval kvarne dišave od nekvarnih; ali kar se tiče praktičnega življenja, utegnil bi izobražen vonj biti neizmerno koristen vsakemu gospodarju in trgovcu, zlasti v naših vinoródnih krajih. V obče pa človek, ki hrepení po lepoti, toda ne more ločiti, kaj vonja ugodno in kaj neugodno, ne more prav uspevati v finih višjih krogih. Ako se takšen človek parfémira z dišavo, ki ne ugaja izobraženemu čutilu, bode navzlic telesni lepoti svoji in izbrani toaleti odbijal svet od sebe.

Kdor hoče rabiti dišave po kosmetiških zakonih, ponni to-le:

Dišava, ki je ugodna temu, ne ugaja ónemu, nego provzročá, da se mu gnusi in da ga bolí glava. Iz tega vzroka bi ne smeli rabiti takih parfémov, ki se odlikujejo s svojim specifiškim svojstvom, s predirnostjo. To moramo réči osobito o móžku, kafri in »patschouli« (neka zmés od kafre in brezove smole). — Treba je izbrati take parfême, kateri so po izobraženem občinstvu kot vonjalni akordí priznani za ugodne in plemenite — treba je vonj priučiti njim. Čuvati se je takih kombinacij, katere preveč vonjajo po jedni sámí tvarini.

Nikoli se človek ne smé preveč parfémirati, osobito ne v domačem življenji, da po dotičnem parfému ne zaudarjajo vsi prostori, kamor dospéš. Vekovečno vdihavanje éteriških tvarin škoduje zdravju, razdražuje in omamlja mózgane, provzročá, da bolí glava, topí vonj in napósled vsakogar dovede do misli, da hočeš s parfémom zakrivati telesni svoj duh. — Čestokratno izpiranje kože s kolonjsko vodo, v obče s parfémom, v katerem je dosti éteriških ólj, kvarno je jako; zakaj alkohol vzame koži potrebno mast in draži kožne žlézice — radi tega je končno koža hrapava, suha in se osiplje. Lasje, namazani s spirituoznim parfémom, hitro osivé in radi izpadajo.

Da ne otopí vonj, dobro je često menjavati parfém; saj tudi okó ne smé gledati vedno jedne bóje, ni uhó redno poslušati iste harmonije glasóv.

Prestopimo k drugemu delu razprave svoje; poglejmo si zunanjo obliko nosú.

Brez dvojbe moramo sicer priznati, da oblika nosú ni slučajna stvar, da se tudi nos ravná po rasti in postavi posameznikovi, kakor se list ravná po stebelu, iz katerega je pognal. Toda vender nečemo trditi ozbiljno (naj rekó bistroumni nasologi, kar jim drago), da se baš v nòsu formalno izražajo dúševni pravci človekovi. Pri tem niti ne jemljemo v poštev, da je oblika nosú jako često zavisna od zunanjih, zgolj mehaniških vplivov.

Oblika nosú je zavisna od zgradbe njegovih kostij in hrustancev. Górenjemu delu nosú so podlaga kostí, dólenjemu večjemu pa hrustanci. Oblika nosú je torej različna in se ravna po tem, kakó in v katerem kotu so se kostí utisnile v čelo, in kakó so se hrustanci razvili in razširili.

V obče razločujemo nastopne oblike nosú: 1. Grški nos, ki mora biti raven in tenák. To obliko pretiravajo nekateri umetniki zaradi vidnega kota tolikanj, da slikajo čelo in nos v isti premi črti. — 2. Rimski nos. Le-tá je kolikor toliko zaokrožen, toda vedno tenák in brez vsake grbe. Tak nos utegne lepó pristajati ponosni gospé visokega stanú. — 3. Zakrivljeni nos, znan po imeni sokolovega (jastrebovega) nosú. S takim nosom se odlikujejo potomci ónega národa, ki je peš korakal skozi Rdeče morje. — 4. Zavihani nos. — 5. Ploščati ali tópi nos. — 6. Mopski nos, podoben prejšnjemu, samó zavihan takó, da nosníce gledajo kvišku. Sevéda se nahaja dókaj razločkov omenjenih oblik, o katerih moramo rêči, da so prehodi iz vrste v vrsto.

Trebalo bi zdaj označiti idealen nos. Toda mislimo, da takega absolutnega ideala ni, nego da se je nam treba ozirati na skupni izraz obličja. Ali bi se nam omilila živahna plavka, da ji zamenimo nežni, ugodni in rekel bi, drzovito zavihani nósek z ravnim, junonsko dostojanstvenim nosom; ali bi morebiti nasprotno bilo lepó gledati visoko Junono ali najdivnejšo židovko, ako ji vzamemo nakrivljeni nos, ki se toli krasno ujema z zavihanimi črnimi obrvimi in čelnimi oboki — ter ji v sredino podolgastega ovalnega lica postavimo nežen zavihan nósek?

Lepota nosú je torej relativna; vsak nos je lep, ako se le strinja s celoto, z značajem obličja. Nelepe so torej, kakor povsod, vse skrajnosti gledé na dolgost, kratkost, širino, zaokroženost i. t. d. — Ako bi pa vender dovršeno lepemu obrazu morali naslikati lep nos, moral bi biti tenák in raven, ali pa le malo zaokrožen; hrbet mu mora biti gladek, nikjer grbast — ne smé se preveč spuščati k ustom — nosna krila ne smejo biti ne preširoka, ne premajhna, ne upala, ne tesna — nosnice morajo biti tesne, podolgaste in horizontalno položene — hrustanec, ki delí nosníce, bodi skoraj pravokoten z górenjo ustnico. Umeje se, da mora biti nos prav sredi obraza — toda to ni takó obično, kakor bi si mislil kdo; nasprotno je navadno, da je končina nosú proti desni ali levi stráni obličja nekoliko nagnjena.

Takóv bi moral biti nos v dovršeno lepem obličji, sevéda po naših nazorih. Druga človeška plemena sodijo zopet drugače. Kitajcem prija kratek, Peruvancem podolgast, Perzijancem sokolov nos, kateremu

sta se Cir in Artakserks imela zahvaliti za kraljevstvo svoje. — Nekatera ameriška plemena ljubijo pločat nos, in zaradi tega tudi deci svoji obrezujejo nosove takó dolgo, da jih pritirajo v rečeno obliko. Kàj podobnega bi mogli učiniti tudi mi, zlasti ako so se otroku preveč razširile nosnice, kar nikakor ni lepó. Hrustanci v nòsu deteta so osobito mehki, voljni in prijenljivi. Nosnice zlahka zožimo, ako jih dosledno nekolikokrat na dan z dvema prstoma stiskamo in nekaj časa držimo stisnjene.

Prav ta prožna voljnost in prijenljivost hrustančeva je kriva, da lepo zgrajeni nosovi dostikrat sčasoma pogrde. Treba zatorej paziti, da otroci ne vtikavajo prstov v nosnice, ker utegne nos po taki zli navadi sčasoma izgubiti prej lepo obliko svojo. Iz istega vzroka ne bi smel otrok spati na obličji, zakaj sčasoma se mora nos sploščiti ali pa skriviti.

Bodisi nos kakeršnekoli oblike, treba je vsakemu človeku, da proti njemu uporablja zakone prirodne in umetalne kosmetike. Zlasti nam je na tem mestu omenjati čistote in snažnosti. Nánjo se pač vsak izobraženi človek ozira kolikor toliko, razven — njuhalca (šnofača). Res ni zlepa neugodnejše stvarí, nego gledati nos, v katerega se neprestano tlači duhán. — Njuhanje se je uvedlo na Francoskem za Ludovika XIII. (leta 1640.). Larocheoucauld je bil pri dvoru na glásu, da zná kar najukusneje privedi ščepec duhana pod nos.

Njuhanje se je razširilo takó hitro, da je papež Urban VIII. preklel vsakega njuhalca. Na Ruskem so to razvado lečili še radikalneje — ondu je bilo dovoljeno, vsakomur, kogar so zasačili pri njuhanji, odrezati nos.

Njuhanje ne škoduje samó lepoti, nego utegne tudi kvariti zdravje. Prvič izgubi njuhalec vsako čustvo v nòsu, ker se po neprestanem draženji živcev otopí vonj — in prav zató tudi górenja ustnica; torej vidimo pri mnogih njuhalcih pod nosom vedno dosti nakopičenega duhana, katega ne odpravljajo, ker ga ne čutijo. — Zaradi njuhanja utegne tudi nos oteči in se nagrbiti — nosnice se razširijo, in njih okrajci so videti kakor nagrizeni. — Kar se tiče zdravja, ima njuhalec zaradi draženja živcev vekovečen katár v nòsu -- glas mu je zamolkel, in kolikor toliko nosljá. Tudi goltanec otopí po draženji; zatorej njuhalci tudi nehoté in nevedé požirajo duhán in si takó kvarijo prebavljanje; dà, utegnejo si celó dokopati pogubne bolezni, zlasti ako je duhán premešan z otrovnimi tvarinami, n. pr. s svincem. Gospá (o gospodičinah niti ne govorim), kateri bi bilo njuhanje vsakdanja potreba, morala bi se za vselej izbrisati iz knjige krasotic.

Od večkratnega in trajnega katára se često izpremení oblika nosú in sicer na kvaro lépoti njegovi; ako je bil tenák, zabuhne, ako je bil kratek in širok, izpremení se v gomoljčastega. Tudi nosna krila odebelé, okrajci sčasoma niso več jednaki; rdeči so in vlažni. Toda ne samó zrak, tudi prestopki v dijetí (jédi in pijači) provzročajo jednake izpremembe. Spomnimo se samó ónih modrordečih, krastavih nosóv, ki dičijo obraze pijancev!

Dostikrat se pordečí nos iz popolnoma drugih vzrokov, zlasti pri ženskem spólu. Kadar se opazi káj takega, smeti ni čakati dolgo, ker se to perijodiško rdenje nosú utegne izpremeniti v trajno. Jako koristno je, ako se takšen nos začne takoj izpirati z vodo, ki je v enakih delih sestavljena od rožne vode in vode od pomarančinega cveta, kateri se še dodá peščica boraksa.

* * *

Nihče ne more s pomočjó kosmetike v temeljnih črtah izpremeniti prirojenih telesnih oblik, katere so mu podali obiteljska sličnost in raznoliki vplivi, izvirajoči iz telesnega in dúševnega življenja roditeljev; nihče ne more s takimi pomočki popraviti svojega nosú po klasiškem vzoru. — »Vsakomur ni dano lep nos imeti.«

Vsekakor pa je móči, ako živimo zdravo, lepšati in popravljati bójo kože, držanje in gibanje vsega telesa, in kar je najpoglaviteje: dúševno delovanje telesnih oblik. Zunanjščina naša je samó skupen izraz notranjega stanja našega telesa. Ugodna in prijetna zunanjščina je mogoča samó pri zdravem, ali vsaj v glavnih telesnih funkcijah nepoškodovanem organizmu — skratka: lepota je samó estetiški izraz zdravja.

Često ravnamo s telesom svojim, kakor otrok s púnico; vender nikoli bi ne bilo smeti pozabiti, da je organizem naš živ stvor. Rožnato lice obledí, ako oslabevajo notranji ustroji telesa; toda umetalno lepótílo, na lice namazano, nikakor ne nadomešča prirodnega rdečila krvi, temveč le slabo zakriva pojave pričenjajoče se bolezni. — Prava lepota more pognati le iz zdravega telesa in zdrave dúše, pristen pomoček lepote more biti samó takóv, ki ne nasprotuje zakonom zdravoslovja.

Fr. Prešern.

Slavnostni govor dr. M. Murka pri Prešernovi devetdesetletnici na Dunaji,
dne 3. grudna 1890.¹⁾

Drugo je naš narod poplašal predrznost, da se je naselil daleč v Alpah, v katerih marsikatero ime priča o njegovi nekdanji razširjenosti; vendar, kar mu je ostalo, navdaja ga lahko s ponosom; mogočni slovanski narodi nimajo tako veličanstvene in tako lepe domovine kakor naš narodič, tako raznovrstne na malenkostnem prostoru kakor on. Ali tudi ta narod sme se pokazati svojim bratom; okrožen od dveh po kulturi in velikosti mogočnih narodov brani svoj jezik in domovino po svojih močeh ne samo za sebe, ampak tudi za one, ki so za njim.

Bilo bi krivo tožiti samo o naši bridki osodi. Od bogate narave podpirana nadarjenost, sosedstvo z omikanimi življi in posebna sreča podarile so nam rano precej mož, ki so narodu bistrili um in blažili srce. Le pogledjmo v ne zastoj slavljeno Gorenjsko stran: tam se je rodil oče slovenski pesni V. Vodnik, pospešitelj naše proze Ravnikar, »velikan učenosti« Kopitar, naš ponos pred slovanskim svetom, M. Čop, poznavalec vseh svetovnih literatur, ki je imel najboljši vpliv na prvi slovenski lepoznavski list, Kranjsko Čebelico, posebno pa na našega današnjega slavljence Prešerna.

Devetdeset let je preteklo, odkar so Rojenice podarile prostim slovenskim starišem nenavadno dete in mu položile v zibelj največe duševne zaklade. Iz tega otroka se je razvil pod blagim vplivom raj ske okolice, zdravega jedra našega naroda, marljivega uka v Ljubljani in na Dunaji in občevanja z omikanimi prijatelji največi slovenski pesnik Fr. Prešern.

Kakor naš narod bilo je borno in prosto tudi Prešernovo življenje. Pegaz je bil vprežen v pravniški jarem, sreča mu ni bila mila, čutil je ko pravi pesnik neizmerno človeštvo gorjč. Prerano za nas, vendar ne za sebe preselil se je iz tega sveta, ko je nastopala zora nove, vendar kratke dobe l. 1848, tako da ni doživel nove prevare. Črez 40 let je minilo, odkar prebiva med nami samo njegov duh, ki se nam blišči v njegovih nebeških poezijah.

Teško je primerno govoriti o Prešernu, posebno pa v tako slavnostnem trenutku izražiti to, kar moreš le čutiti, ako bereš ali slišiš

¹⁾ Na izrecno željo gosp. pisatelja nismo izpremili ničesar.

plode njegove Muze. Da izpolnim nekoliko svojo nalogo, hočem se omejiti le na predmet: Káj je Prešern Slovincem?

Imenujemo, kakor sem že omenil, Prešerna največega slovenskega pesnika. To je mnogo! Ali pri malih narodih je lahko hitro kdo velik, saj imamo povsod toliko slavnih, zaslužnih in enakih mož. Nastane vprašanje, kaj pravijo oni, ki merijo Prešerna z veliko mero svetovne omike. Vendar lahko se pomirimo: kdor koli se je le kolikaj seznanil s Prešernom, priznal je takoj, da je on velik pesnik sploh. Prvi, ki je Slovence opozoril, koga imajo v Prešernu, bil je Čeh — Čelakovský, dober poznavalec slovanskih literatur. A. Grün, ki je pri Nemcih na glasu ko eden iz boljših pesnikov svobodoljubne dobe, postal nam je s časom hud nasprotnik, ali svojega učitelja se ni nikoli odrekel: njegova krasna oda »an meinen Lehrer« priča, kaj je bil njemu Prešern. V našo dobo posvetil je odlični pisatelj hrvatski A. Šenoa Prešernovemu spominu »Karanfilj sa pjesnikova groba«. Predstavljali so Prešerna Hrvati in Srbi — bolje bi sicer bilo, da se kakor naj bližji bratje seznanjajo z njim v izvorniku — Čehi in Rusi. Priznati moram, da sem čutil posebno radost, ko sem v Moskvi, v središču naroda, ki ima svojega Puškina in Lermontova, našel v imenitnem in dalekoglednem filologu, prof. E. Korši, navdušenega čestilca našega pesnika. Tudi eden iz novejših nemških pesnikov, E. Samhaber, nam je dokaj Prešernovih poezij pretolmačil; najlepše pa se Nemcem lahko pokaže velikost Prešernova, če se primerno izdajo in razglasijo njegovi nemški ali ponemčeni biseri.

V klasičnem Stritarovem vvodu k neklasični — Levstikovi izdaji po takem ni pretirano, ako se pravi, da bi se pred sodnjim stolom med narodi, ki so se vdeležili z izročeni talenti vesoljne človeške omike, smel brez strahu pokazati tudi naš mali slovenski z drobnimi bukvicami, s Prešernovimi poezijami.

Res, drobna knjižica, ali kaj vse tiči v nji, kako čisto zlato se tam nahaja!

Glavna reč nam je seveda vsebina. Berimo kaj koli v njegovih umotvorih, povsod se bomo čudili, kako naravno, priprosto in jasno je vse; k srcu nam grejo njegove poezije, ker »Iz srca so kalí pognale.« Zaradi tega ne najdemo pri njem ničesar prisiljenega in nategnjenega, vse je v najlepši zvezi, kratko in jedrnato.

Ljubezen k svojemu ženskemu idealu mu je ko liričnemu pesniku seveda glavni predmet v pesmah, gazelah in sonetih, ali on nam resnično slika tudi čustva svojih bratov in sester, njih gorjé čuti še bolj nego oni sami, sveti so mu ideali omike, svobode in bratstva. Ne na-

hajamo mi pri njem na vsaki strani besed domovina, še manj pa narod, ali vendar kdo je tako prepričevalno opeval krasoto Bleškega in Bohinjskega jezera, naših snežnikov velikane, kdo je le mimogrede tako proslavil razne dogodke iz naše zgodovine?

Vzamimo celó njegove satire in zabavljiice. Ostre so semtertje ali tudi resnične. Prešernova borba proti nepoklicanim pesnikom in kritikom, proti »uzmanju« iz drugih slovanskih jezikov, besede o abecednih vojskah do danes niso izgubile svoje veljave in je tudi ne izgubijo ne samo za nas, ampak tudi za širji svet, ker njegova slika boja med poezijo in prozo v »Novi pisariji« je res klasična. Hudobna pa njegova satira ni. Le pogledjmo, kako dobrodušno, človeški in poetično je zavil on tako kočljiv predmet kakor sredovečno legendo o sv. Senanu. Primerjajte eno iz toliko slavljanih »Sieben Legenden« Gottfr. Kellera z enakimi predmeti in takrat bote videli, kako velik je naš pesnik.

Prešern ni omejen na malo naše obzorje. Kakor vsi veliki slovanski pesniki, učil se je tudi on mnogo in sicer od klasikov rimskih in grških, od sredovečnih in modernih, ali tudi on kaže svojo genialnost v tem, da je samostalen in izviren. Še niti k tej ali oni pesniški šoli ga ni mogoče prištevati. Prešern je gotovo sin romantike, posebno nemške, ker v njeni dobi je bil odgojen, njegov prijatelj Čop je to odgojo dopolnjeval, pri nekaterih umotvorih lahko dokažemo, da je posnemal oba Schlegla, veselje k raznim pesniškim oblikam je podedoval tudi od nemških romantikarjev. Vendar mi ne nahajamo nikjer pri Prešernu zaljubljenosti v sredovečni misticizem in fevdalizem, modnega navdušenja za katoličanstvo, opevanja in zagovarjanja pretiranostij v življenji.

Byron mu ni bil neznan, saj je celo začel predstavljati njegovo Parizino. Oba sta pevca disharmonije med idealom in življenjem, ali Prešern, ki tudi poje o sebi

»Oblak ne vé in val ne kam,
Kam nese me obup, ne znam.«

ve tudi »Pevcu« zdravilo:

Kakó
Bit' hočeš poet in ti pretežkó
Je v prsih nosit' ali pekél al' nebó!

Stanu
Se svojega spomni, trpi brez mirí!

Posnemal je Prešern, kakor znamo, posebno Petrarco, ali smelo lahko trdimo, da pri Prešernu ni soneta, ki bi bil le igrača. Nasprotno, ravno v tej obliki, ki je tako nevarna pesnikom ali pa jih stesnuje,

je izražal Prešern najvzvišenejše misli; njegov »Sonetni venec« n. pr. je visoka pesen ljubezni, združene z domovino — in rodoljubljem:

Solze 'z ljubezni so do tebe vroče,
Iz domovinske se ljubezni lile,

Kje vi najdete — navedem še en primer takó — kratko in jasno izražen pesimizem civilizovanega društva in uk: vrnimo se k naravi, kakor v Prešernovem sonetu:

O Vrba! srečna draga vas domača.

Učil se je Prešern tudi pri drugih Slovanih, kolikor je bilo takrat mogoče. Občeval je s Čelakovským, potem s Poljakom Korytkom, prestavil celó en Mickievičev sonet v nemščino, s Stankom Vrazom so ga vezale navzlic ostremu epigramu prijateljske vezi. Poznal je Prešern tudi zapadno-slovanske učenjake, ali o slovanstvu si je ohranil trezne nazore, katere je zgodovina popolnoma opravičila. Naš narod bi se pri že takrat obstoječih razmerah samostalno razvijal, če tudi ne bi imel Prešerna. Bodimo pa radi, da smo dobili takoj v dobi slovanskega prerodenja pesnika, kakoršnega zastoj iščemo takrat med Čehi in rekel bi do danes med brati na jugu.

Prešern je povsod klasik v pravem pomenu besede po svoji vsebini. Kaj pa naj rečem o obliki? Mislim, da mi ni treba o tem dolgo govoriti. Kdor bi hotel učiti poetiko po dobrih primerih, naj vzame Prešernove poezije in v tej mali knjižici nahaja skoro vse metrične oblike, skoro vse vrste liričnega in epičnega pesništva v največji pravilnosti in dovršenosti. Ako se nemškemu prestavljalcu ni dopal »Krst pri Savici« kakor epična pesen, moram pač vprašati: Kaj more biti predmet poeziji, če ne junak in junakinja, ki žrtvujeta svojo srečo višim idealom?

Vse to nam dokazuje tudi velikanske zasluge Prešernove za slovenstvo. One pa se nam pokažejo še večje, ako pomislimo, kedaj in v kakih razmerah je Prešeren pesnikoval. Mož, ki je imel svetovno obzorje, pel je nemnogim prijateljem, ki so ga prav razumeli, in še ti so mu skoro umrli, merodajna večina pa se je k njemu filisterski obnašala ali ga celo sovražila in preganjala. Ne slave, še manj pa dobička mu je mogla prinesiti delavnost na našem slovstvenem polju. Njegove nemške pesni in prestave svojih lastnih nam pa dokazujejo, kako gladek mu je bil tudi nemški verz in da bi gotovo lahko našel slavo drugod. Koliko znamo enakih primerov, saj še so celo Srbi dali Nemcem naše dobe Štefana Milova! Ali Prešern je v resnici čisto in brezkoristno ljubil svojo malo domovino, svoj nepoznani narod, svoj zaničevani jezik, o katerem sam pravi, da ga pri gospodi le sluge go-

vore. In vendar je on izražal v njem najviše misli, ki bi bile na čast vsakemu svetovnemu jeziku: Prešern je slavec, ki je pel, kakor mu je Bog grlo stvaril in ne, kakor so ga učili.

In kako je pel! Kaj je bilo pred njim in kak pesniški jezik nam je on stvaril? Ne iz ničesar — to bi bila kriva trditev — ampak ravno Prešern nam je dokaz, da je naš narod navzlic vsem tujim vplivom, kakoršni so po našem položaji celó naravni, ohranil rekel bi dušo slovanskega jezika in svojo narodnost, vendar to, kar nam daja Prešern, mogel je iz tega jezika stvariti le genij. Ni zastonj pisal l. 1858. v »Slov. Glasnik« mož, ki je imel že gotovo takrat zadosti kritičnega duha, saj je danes evropejski fizik, prof. Stefan namreč: »čudimo se cvetlici, ki se je na mah odprla, od nje pa nismo videli ne debla ne korena.«

Koliko truda danes stane vsakega začetnika v tej ali oni stroki in v kako zaslugó štejejo vsakemu, ki nam je najprej skrpal to ali ono učno knjigo, o kateri lahko vé, da je ne dela zastonj! Prešern pa je izlival svoja najglobokejša čuvstva v oblike svoje materinščine, da si sam niti ni hotel slišati o tem, da bi naš jezik mogel kedaj priti v urade in javno življenje. Kakor pri Čehih Dobrovský tako je tudi Prešern umrl z zavestjo, da naš jezik nima nikake posebne bodočnosti.

Če po takem premislimo, da danes vendar ni okraja v slovensko-avstrijskih deželah, kjer bi slovenščina vsaj principijalno ne bila v sodnijah pripuščena, tedaj pač lahko rečemo, da smo v kratkem času jako napredovali:

Seme, ki zasejal si ga, že gre v klasje veselo.

Prešern je po takem naš opravičen ponos pred svetom in med nami, naš buditelj in učitelj, prerok in porok lepših dni.

Čudno je vprašanje, katero hočem zdaj staviti, ali ono je tukaj na mestu. Poznamo in čislamo li Prešerna tak, kakor on zasluži? Odgovarjam na to odločno: ne! Teško je verjeti, da se je kedaj koli primerjal Vesel Koseski Prešernu ali celo stavil više njega; čudiš se, ako se o Prešernu le tak mimogrede govori, ne samo v starših člankih, ampak celo v najnovejših šolskih knjigah, kjer je Prešernu odmerjeno skoro enako mesta s pisatelji, o katerih velja njegova zabavljica:

Prišl bi že bili Slovencem zlati časi,
Ak klasik bil bi vsak pisár, kdor nam kaj kvasi.

Če se pa ogledamo, koliko je razširjen Prešern med našim narodom, tedaj pač smemo trditi, da ga niti vredni nismo. Nikoli ne pozabim, v kaki zadregi sem bil enkrat v jako rodoljubnem slovenskem

trgu, ki ima vse više posvetne gospodske. Dobil sem nenadoma nalogo, naj deklamiram nekaj iz Prešerna. Dolgo sem iskal in na konci sem našel eno izdajo pri nekem starem — obrtniku. Smešno je res, da nam naši potujoči podlistkarji kakor posebnost pripovedujejo, ako je kje kaka dama Prešernova čestilka. Jaz mislim, da se to samo ob sebi razume; če se pa posebe navaja, je samo dokaz naše nemarnosti.

Mnogo je kriv tega tudi oni del našega razumništva, ki je poklican, da čuva velikost in tradicije Prešernove. Je li pa dostojna že po zvanosti Prešerna izdaja, kakoršna se *per nefas* še danes tiska? In kar še je hujše: mož, katerega moramo drugači visoko spoštovati ko pesnika in pisatelja, je naproti vsaki navadi v omikanem svetu prekrstil in tako popravil našega mojstra pevca, da moramo kar strmeti. Skrajni čas je že, da se izbriše ta pregreha in da bo Prešern dostopen celo za nekaj desetic širokim krogom v svoji pravi podobi. Več spoštovanja takim pisateljem kakor je Prešern in ne bo treba misliti o časopisih, ki naj določijo našo pisavo!

Cenimo sploh Prešerna, bodi nam svet njegov spomin! Jaz si ne morem misliti hujše nesreče za naš narod od te, da on ne bi čutil velikosti Prešernove, da se ne bi navduševal za njegove ideale. Posebno jaz tega ne pričakujem od akademične mladine, ki ga vendar skoro leto za letom slavi.

Danes je devetdesetletnica Prešernovega rojstva. Že pri konci vsakega desetletja gledamo radi nazaj in naprej. Iz preteklih mi lahko črpamo lepša upanja za bodoče. Črez deset let bomo pa celo na pragu novega stoletja. Ne bi li mogel takrat naš narod pokazati, da spoštuje svoje zaslužne može in da si hoče priboriti, opiraje se na nje, več pravic in več zaslug?

Mi živimo tukaj oddaljeni od vsakdanjih domačih preprirov, malenkostnih skrbij in razmer. Mi se lahko hladnokrvno prepričamo, da narodi ne živé samo od politike, še manj pa od politikanstva. Na mejah in na tujem se je porodila že marsikatera misel in marsikatero podjetje, ki je bila v korist celemu slovenstvu. Naj ne bo tudi današnja Prešernova slavnost brez nasledkov!

Recimo sebi in svojim rojakom v domovini: ne drobite svojih močij, ne mislite samo o tem ali onem moži, ki je v kateri deželici ali v katerem okraji imeniten, ampak spominjajte se tudi onih, ki so prava dika vsem Slovincem: njim stavimo primerne spomenike!

Za Vodnikom naj dobi bela Ljubljana od vsega slovenskega naroda še Prešerna. Kakor je vzvišen Prešern nad njim po svoji velikosti, takoršen naj bo tudi njegov spomenik. Veliko delo potrebuje

mного časa, ali če se skoro začne in dosledno nadaljuje, lahko se dožene in dobili bomo spomenik, ki bo vreden Prešerna in nam na čast. Naj se odkrije čez deset let v srci našega narodnega življenja nov znak duševnega edinstva našega po zgodovini in okolnostih razkosanega naroda. Upajmo, da bomo takrat lahko pokazali našim bratom iz juga in severa, da se zavedamo in živimo, da je Slovenec sicer zvest svojemu vladarju in državi, s katero so zvezane njegove osode, da spoštuje pravo omiko, ali da je močen jez, ki deli nemštvo od Adrije. Med drugimi naj vodi tedaj tudi ta misel naše prihodno delovanje in gotovo bomo pozdravljajoči novo stoletje lahko še z večim in opravičenim navdušenjem klicali: »Slava Prešernu!«¹⁾

Ne očitaj!

Ne očitaj, dèkle zorno,
Da po drugi hrepenim:
Tvoje le srcé je borno,
Tebi sámí jaz živim!

V lesu vetra dih šepeče,
In šumeva v dolu vir:
Moje ti izvòr si sreče,
Dèkle, ti moj sladki mir.

Kar je zvezd na jasnem nebi,
V srci mojem je željá —
Vse pa družijo se v tebi,
Rádost mojega srcá!

Kar le živel, kar še ljubil,
V tebi živel bom, imèl,
Kar trpèl bom, kar izgubil,
S to izgubo bom trpèl . . .

Vzklije cvet in cvet usahne,
Kar rodi se, to miní —
A ljubezen, kamor dahne,
Žitje vzbuja in živí!

Kot iz debela vej vrhovi
V rásti nárazen hité:
Glej, takó usode dnovi
Naju, dèkle, razzdružé.

Nem tedaj jaz sanje zláte,
Nem ostavim sreče soj,
Nánjo le spomin in náte
Vzel v življenje bom s seboj.

Srečna lahko si brez mene;
A brez tebe jaz? . . . Nikdár!
Hip iz srca bol prežene,
Hip vzbudí spet nov vihar!

A doklèr srcé mi bílo
Mučeno od bolečin:
Tvoj spomin mu bo tešilo,
Prèšle sreče ljub spomin . . .

Ne očitaj, dèkle zorno,
Da po drugi hrepenim:
Tvoje le srcé je borno,
Tebi sámí jaz živim!

T. Br.

¹⁾ Odbor »Pisateljskega podpornega društva« je že sklenil, da prične nabirati doneske za Prešernov spomenik in bode skoro razglasil dotični poziv. *Ured.*

Na obáli.

(Novela. Spisala Mária).

I.

Kaj boš rokó dajál.
Kaj boš slovó jemál;
Čuj, mrzel veter piše
In temna je že noč.

Solnce jesensko je zagrnjeno s temnimi oblaki, katere podi mrzel veter po nebu; ves svet se vidi také žalosten, kakor bi ne bilo več upa, da prisije solčna svetloba.

Po strmih nerodnih stopnicah, ki držé s prijaznega Proseka v lepi Miramare, hití gospodska déklica. Vidi se ji, da ji je pot dobro znan, zakaj niti jedenkrat se ne spotakne na zdaj višjih, zdaj nižjih, zdaj širokih, zdaj ozkih stopnicah. Lice ji žarí, in iz lepih modrih očij ji iskrá ogenj.

Veter ji je vrgel raz glavo debeli kiti, kateri je imela pripeti okrog glave, kakor odnotne kmetíce, da jo bičata zdaj po hrbtu, zdaj po rami, ko hití nizdolu.

Ali vsega tega ne vidi in ne čuti.

Končá nelepi pot, prekorači železno cesto in že je na vrtu.

Stopa po lepem drevoredu vedno hitro, zavija zdaj na desno, zdaj na levo stran in postane napósled na poti, ki ima na levi in desni stráni dolgo vrsto samih kamélij. Takó stojí nekoliko trenutkov, potem se obrne proti bližnjemu ovinku, odkoder je čula moške korake.

Skoro potem se izza zelenega ovinka prikaže mladenič, ki brzo koraka proti nji.

»Bog te živi, Jelica!« pozdravi jo s prisiljeno-veselim glasom, »bilo ti je vender mogoče priti; bal sem se, da te ne bode.«

»O ne, Ivan«, odvrne Jelica, »ali misliš, da bi te bila prosila, ko ne bi vedela, da mi bode mogoče govoriti s tabo? Vedela sem, da mora oče v Reko, in res je šel že davi in se vrne šele jutri.«

Takó govoreč gresta držé se za roke k bližnji klópicí, na katero sedeta.

Obá sta razmišljena; tare ju neka skrb, da ne more nobeden pričeti govorice.

»Takó strašen dan je danes,« pravi vender Jelica, »zdi se, kakor bi se bližal konec svetá.«

»Za naju pa še posebno strašen,« odvrne Ivan in stisne krepkeje nje roko, kakor bi se bal, da mu déklica ne uide.

Deklè ga plaho pogleda in se še bolj ustraši, ko vidi, kakó je bled in kakó mu je tožen pogled.

»Dolgo se ne bodeva videla, Jelica,« reče ji z bridkim glasom, toda z nasmehom na ustih, da bi je ne prestrašil preveč.

»Iti moram od tod, ker tvoj oče takó hoče, in jaz pojdem, zaradi tebe pojdem, da te bodem mogel tem prej imenovati svojo.«

»Ako odideš iz Trsta, tedaj bodi prepričan, da me ne bodeš imel zlépa,« pravi Jelica z odločnim glasom. »Vse je trdilo, da si že daleč od tod; le srce mi je pravilo, da ni res, da si še tu! Pisala sem ti, ker sem vedela, da nisi odšel brez pozdrava, in zapovej ti, kdorkoli hoče.«

»Res je, daleč bi že moral biti, ali moral sem še urediti zastarele popirje gospodarju svojemu. Ko bi bil moral oditi prej, naznanil bi ti bil.«

»Ti si me mislil morda iznenádejati s svojo novico o odpotovanji, toda nisi me, prijatelj dragi! O vsem tem me je dobrohotno že poučil — on! ‚No, čestitam ti‘, dejal mi je namreč z nasmehom, ‚čestitam, da bodeš skoro gospá Svetkova, dasi ne bode tvoj mož takó ljubezniv in mil, kakor si želiš! Ali kaj to? Denar je glavna stvar, in tega ima! — Zahvalila sem ga za čestitanje in Svetkov denar ter rekla, da Svetkova ne bodem nikdar. — ‚Haha, ne bodeš!‘ smijal se je hudobno; ‚videli bodemo; zdaj si ujeta, ptičica moja! Tistega tvojega ljubljenca, ki ti je zbégal možgane, poslali smo čez mórje, videla ga ne bodeš več! — Strašno so me zadele te besede na prvi hip, ali ko sem potem sáma premišljala, pravilo mi je srce, da ni res, da te še niso odpravili čez mórje. In zdaj si še tu, Ivan, in ne smeš odpotovati, ali vsaj ne brez mene. Ako me res ljubiš, Ivan, ne puščaj me sáme; ostani tu, ali vzemi me s sabo!«

»Ne, Jelica, jaz ne smem ostati tukaj,« pravi mladenič, »sicer so izgubljena tri dolga naporna leta, kakor tudi lepa bodočnost moja. Ti tudi ne moreš z menoj; saj veš, da je gospodar moj, četudi mêní jako naklonjen, venderle zmerom prijatelj očetu tvojemu. Jaz grem, ti ostaneš, Jelica; ali vrnem se skoro, takó mi je obljubil gospodar. In ko se vrnem, tedaj, Jelica, pričnè se nama najsmrečnejše življenje, in nihče naju ne loči več.«

»Zdi se mi, dragi moj, da premalo poznaš tega možá, katerega moram imenovati očeta, in bojim se, da me ne najdeš žive, ko se vrneš! Ali pa, kar je vsekakor slabše, najdeš me v rokah ónega, katerega ni imenovati ne morem. Oni trije so to premislili dôkaj dobro, ne bój se, Ivan.«

Ivan jo tolaži, da vidi vse prečrno in da ne bode takó hudo, zakaj za leto dnij bode že zopet pri nji.

Slika ji potem lepo prihodnjost tam v prijazni hišici ob morji, in posreči se mu, da jo potolaži nekoliko. Toda odpraviti ji ne more raz obraz ónih žalostnih potez, katere ga senčijo.

Veter jame silneje pihati; mrak se bliža in naznanja temno neprijetno noč.

Jelica vstane, dasi ji Ivan prigovarja, naj še ostane.

Dvigne se torej še on, objame jo in strastno pritisne náse. Takó stojita nekoliko časa in izkušata resnico, da

»Srcé na srce, glavo h glavi,
To bolečine vse ozdravi.«

Stopata potem drug poleg družega po prelepem parku proti železnici in odtod po stopnicah proti Proseku.

Večkrat postaneta, dozdeva se jima, da čujeta nekoga; toda le veter šumi po drevji in spodaj buči mórje ter se razljučeno zaganja ob bregove. Tu in tam zalaja v dalji pes, oglasi se pozna žuželka, in zopet šumi le veter in bučé samó valovi.

Spehana po strmem poti, postaneta na vrhu, sedeta poleg studenca na veliko skalo in počivata. Kolikokrat sta že hodila tod, ali kakó različni so bili ti potje!

Nocoj sta obá tožna, kakor je tudi žalostna priroda.

Ker se je že popolnoma zmračilo, poslovita se. Bilo je, kakor bi se ločila za veke.

II.

Kaj sloniš ti, lepa žena,
Bledih lic, solznih očíj,
Sáma v žalost vsa vtopljena,
Ko ves svet se veselí?

Stritar.

Bilo je pred tremi leti. Poletno solnce je stalo visoko na nebu. V zraku niso letale ptice, vsaka si je rajši poiskala zavetja pred solncem v grmu, ali med zelenim listjem košatega drevja. Metulji pa so se vender gugali v soparnem zraku od cvetice do cvetice.

Nekoliko prej, nego prideš po tržaškem póti na Prosek, vidiš srednje veliko poslopje. Zidano je ukusno; jako umetno obdelani vrt pred njim pa kaže, da gospodar umeje, kaj je lepó. Okolo posestva je vse mirno; videti je, kakor bi tu ne stanoval nihče. Nikjer ni slišati glasú, nikjer videti človeka.

Sèm kaj po vožnem poti tržaškem, prav tam, kjer se cesta močno zavija, stopa mož, gospodski oblečen, toda ves bel od silnega cestnega prahu. Človek bi mu na prvi pogled prisodil osemindvajset let. Zunanost njegova je prijetna, njega resni obraz in njegove oči kažejo, da je mladenič že izkušen mož. V desnici nosi potno palico, z levico pa si privzdiguje velik slamniki, da bi si hladil vročo glavo. Na desni rami preko prsij in hrbtu do levega boka ima pás, ki nosi kositarjevo škatljo, iz katere so videti korenike raznih rastlin. Ko je že blizu omenjene hiše, hipoma postane in stopi h kraju ceste.

Pod cesto, pošev nizdolu proti morju, prostira se gozd; tla so porastena z mehko travo. Dober lučaj pod cesto sedi mlada déklica. Glavo ima naslonjeno na deblo in ihtí. Jedno roko drží pod čelom, z drugo pa puli travo.

Oprezno stopi mladi naš potnik s ceste v gozd in vedno oprežneje in tiše stopa proti déklici. Nekoliko korakov za njo postane. V obraz ji ne more videti, ker ga opira na drevó, ali ta njena glavica! Na pol razpleteni, obili temni lasje ji sezajo čez hrbet do tál. V nje naróčají je mnogo izruvane trave in med njo tudi marsikatera nežna cvetica. Bela nje ročica pa še vedno kruto trga življenje ubogim rastlinam.

Zamaknjen v to déklico, ki je videti toli nesrečna, ne misli naš potnik na svrhu potovanja, ne na bližnji póludanski čas; nem zrè pred seboj to gozdno Vilo. Zdajci mu pade iz roke precèj debela palica, na katero je popolnoma pozabil, in v tem trenutku bolj čuti nego vidi žareč srdit pogled mlade déklice, katero je vzdramil ropot.

Modre oči so objokane, obraz je ves rdeč. Kakor ukopán stojí ubogi naš znanec. Ali hitro se zavé, stopi bliže k nji, ki ga gleda toli sovražno, sname klobuk in pravi še precèj srčno:

»Oprostite, gospodičina, da vas motim. Poslan sem v ta kraj; toda tujec sem in zaman sem iskal človeka, da bi ga vprašal, ali sem na pravem ali na krivem poti. Sreča mi je potem pokazala vas v tem gozdiči; ali ker sem videl, da imate svoje misli, nisem se vas upal motiti. Nerodnost moja vas je vzdramila, in zdaj vas prav lepo prosim, povejte mi, ali sem na pravem poti do Petroviča, posestnika v tem kraju?«

Med njegovim govorom je gineval srd íaz njen obraz, in oči so izgubljale svetli plamen, kateri jih je prešinjal prej; na vse njeno obličje je legla le čarobna tožnost.

»K Petroviču ste namenjeni? No, to je moj — moj oče,« dejala je s tresočim glasom, »in naša hiša je tu-le blizu ob cesti. Nekoliko prej je odšel tu gôri na bližnje posestvo, ali skoro se vrne k obedu; sêdite tu-le in počakajte ga, ako morate govoriti ž njim.«

»Prav rad vzprejem vabilo vaše, gospodičina, tem bolj, ker sem se res utrudil in spotil iz Trsta do sêm.«

Ko séde poleg nje, molčita obá. On otepa s palico svojo po nedolžni travi, ona pa si z robcem briše obraz, da bi z njega izbrisala sled solzâ.

Sedaj uprè on svoj pogled vâjno, čudeč se nji lepoti, in ona ga tudi pogleda, kakor bi hotela vprašati, česa išče na nje obrazu.

Nepremično mu zrè v oči, in takó se gledata, kakor za stavo. Vsakdanji razgovor se vname med njima, in polagoma izgine z obraza vsa žalost. Namesto nje se prikaže nedolžna zadovoljnost, in na nje rožnih ustnih zaigrá čaroben nasmeh.

»Gabrijela!« zakliče nekdo s ceste; »Gabrijela, kje tičiš zopet?«

»Oh, tu je on,« vzdihne deklica, plane kvišku, in obraz ji hipoma obsenči prejšnja žalost.

»Izvolite,« dejala je, »oče je tu ali Petrovič, katerega iščete.«

Pred hišno verando je sedèl Petrovič, mož petdesetih let, kateri pa je bil videti mnogo mlajši. Zroč pravilne poteze obraza njegovega, njega lepe črne oči — ne gledé na splošni izraz njegovega obličja, rekli bi po pravici: lep mož.

Rad se je navzlic letom svojim še vedno ponašal z lepoto svojo in ako je le mogel, snel je klobuk, da je pokazal najlepše ogljeno-črne lasé, zvite v kolobarêke in skrbno razčesane. Rad se je smijal, da je lahko pokazal dve vrsti belih zób. Njegova rast bi ne dala mnogo opravka tudi strogemu kritiku, zakaj dasi je bil nekoliko majhen, nosil se je samosvestno in veličastno.

Ko se mu približata onadva, pogleda ju, nasmehne se ironično, in njega toli lepe oči gledajo kar najzoperneje.

Malomarno odzdravi mladeniču; ne mené se za njega navzočnost, reče dèkljici oblastno:

»Glej, da bode ob jedni uri obed, ukaži naprèci in napravi mi, česar je treba za dva dni!«

Ne da bi najmenj odgovorila očetu svojemu, dèkljica znova pogleda znanca svojega in odide.

»Kakó postaja, kakor bi ne znala, da je čas kosila! Sevéda, tam doli v senci gostega drevja je lepše, nego kàj pomagati v kuhinji,« mrmrá Petrovič sam záse in si prižiga smodko, kakor da je sam. Ko napó-sled venderle obrne pogled v tujca, stopi ta bliže in pravi kratko toda odločno:

»Jaz sem Ivan Ribar, knjigovodja firme Adamič v Trstu. Poslal me je Adamič sam s tem-le listom, na katerega mu morate takoj odgovoriti.«

»Ha, vraga!« pravi Petrovič, nejevoljno beroč prejeto pismo, »v Indijo, v Indijo pa ne! In že ta teden z Lloydivim parnikom! Recite mu — ne, sam pojdem k njemu, takoj danes. — Sédite, da si odpočijete, v tem se jaz odpravim in potem se skupaj popeljeva v mesto.«

Rekši odide v hišo.

Strmel je Ribar zaradi takšnega vedenja, še bolj pa zaradi velikega razločka, katerega ni bilo težko spoznati med očetom in hčerjo.

»Če je kjé pregovor neresničen, da jábolko ne pade daleč od drevesa, gotovo je tu,« mislil si je mladenič.

V tem pride iz hiše Gabrijela in prosi oproščenja, da ga je pustila samega, ko je oče odšel; toda morala je izpolniti očetove ukaze.

Nató postavi prédenj steklenico rmenega prosékovca in séde poleg njega.

Pogovor kroži spočetka o navadnih vsakdanjih stvaréh; potem ji on pravi, da se čudi lepi okolici in Trstu, pové, da je tujec, šele mesec dnij v teh krajih.

Gabrijela ga je verno poslušala, kažoč, da jo pogovor zanima; tudi govorila je, ali človek bi mislil, da ima pred sabo zrelo, izkušeno ženo, ne pa sedemnajstletne déklice. Nezačudenost, nezaupanje, na drugi strani pa odločnost si mogel brati z nje obraza, iz njenih besed.

Čimdalje pazneje je poslušala Ribarjevo pripovedovanje in zrla milo s tožnim smehom na njega resni moški obraz.

Neprijetno jo je dirnil očetov prihod, in tudi mlademu góstu se je videlo, da se nerad loči mlade družice svoje. Ali zbežala je v hišo, predno se je zavedel.

»Dosti prahú po cesti,« méni gospodar, ogledujé gosta svojega in napolnivši mu na pol izpraznjeni kozarec.

Ugledavši škatljo z rastlinami, vpraša Petrovič:

»Ha, kaj pa ste tam-le nabrali?«

»Nekaj rastlin,« pravi Ribar, »katerih še nimam v svoji zbirki in katere so mi še neznane.«

»Haha, torej botanik, prirodoslovec, potem pride še filozof, kaj ne?« smeje se Petrovič malomarno, ironično, pri čemer pa kaže lepe svoje zobé.

»Nič tega, kar menite, gospod,« reče Ribar ravnodušno, kakor da ni razumel zbadljivih besed. »Le nekoliko ljubezni do prirode, nekoliko vedoželjnosti, kaj rase tod, česar pri nas ni, in obratno; največ pa sem te rastline nabral zato, da se mi je jednolični in dolgi pot zdel lepši in krajši.«

»No, takó je pametno,« odvrne Petrovič. »Čemú bi si človek glavo belil s takimi stvarmi; rajši bi gledal, kakó bi bolje živel in kakó obogatel. Mi smo tega mnenja in vi menda tudi, saj ste se posvetili trgovini, in to je pametno, haha,« smijal se je prisiljeno.

»Kakor kdo sodi,« odgovori mladenič, ki je takoj spoznal, koga ima pred sabo in ni želel nadaljevati tega pogovora.

Toda Petrovič ni mislil takó.

Oblastno, zadovoljno in ponosno pravi: »Ko bi jaz ne sodil takó, bilo bi zdaj marsikaj drugače. Skrbel sem mnogo, to moram rêči. Bil sem prav takóv knjigovodja, kakor ste sedaj vi, ali pameten sem bil vedno, in vse, kar vidite okrog sebe, vse je sad mojega truda, moje premetenosti. Pametnemu je treba človeku biti in znati, znati je treba, hahaha!« smijal se je veselo in si zadovoljno mël roke.

»Hej, Gabrijela, ali bode že kaj?« klical je z globokim basom svojim proti hiši; »mêni se mudí!«

Takoj na ta klic njegov priteče déklica in vpraša, kjé naj pripravi, ali v hiši ali zunaj?

»Kaj bi se človek notri potil, obedovali bomo tu. Mladi naš prijatelj, kateri je navajen zatóhlega mesta, zadovoljnejši bode tukaj,« odgovori Petrovič, pogledujé zdaj Ribarja, zdaj hčer.

Za nekaj časa sedé vsi trije pri okrogli mizi v zeleni hladnici. Največ je govoril Petrovič, dočim sta mlada njegova druga zvečine molčala.

Ribar se ni hotel spuščati v pogovor, zakaj moral bi po svojem prepričanji pobijati do malega vsa njegova načela. Ali to bi ne izdalo ničesar in bi ne bilo spodobno prvokratnemu gôstu.

Gabrijela je molčala, ker je oče ni nagovarjal, in bilo ji je ugodneje takó. Sploh je Ribar lahko opazil, da ta nežna, neizkušena, blaga déklica ni ustvarjena za tega očeta in on ne zánjo. Dasi je govoril z Gabrijelo le to, kar je zahtevala vljudnost, vendar sta se umela dobro;

pogledovala sta se molčé, in takó skupno pobijala očetovo besedovanje. Njiju oči so se ujele večkrat, in Ribarjeve so vedno izražale resnično pomilovanje. Ko je po obedu Petrovič odšel po svoje stvari, stala je Gabrijela žalostna, in ko jo je on gledal takó pomilujé, užalilo jo je tem bolj, in v njenih lepih, tožnih, modrih očeh je igrala solza. Pri odhodu sta se iskreno pozdravila, kakor bi bila že stara znanca. Gabrijela je stala na vozni cesti in gledala proti Trstu še dolgo potem, ko se je voz skrtil njenim pogledom.

(Dalje prihodnjé.)

Spomin mrlíčov.

»Kot cvet jesenski mrém in sahnem . . .
Trenutkov nekaj in — izdahnem . . .

A to sem želel mnogokrat:

Ko mine v grobu leta dóba,
Neviden vstanem naj iz gróba
Spomina svojega iskát,
Spomina, dà . . . » Poslednji klik,
Omahne v smrtni sèn bolnik. —

Počiva mrtvec. — Leto mine,
Pomládi solnce grob prešine,
Nebó uslíši klik njegov.
Ko mrak večerni svét zagrne,
Odpèrè se gruda zémlje črne,
In duh ostavi kraj grobóv,
Kot brza luč, kot ptič krilát
Spomina svojega iskát. —

Na dómu pleše vrsta svatov,
Poroka treh slaví se bratov.
Nevestam ženini velé:
»Dom zgrádili smo vam prostoren,
Obsuje roj vas slug pokoren,
Na vek za vas gorí srečé!
A glas ob njih vrší tožéč:
»Med brati ni spomina več!«

Na nebu lunin šélp se blíska,
Za mizo družba mlada vríska,
Vrstufkov rajnikovih roj.
Kot zvonci zažvenkljajo čaše:
»Na srečo dolgo družbe naše,
Vesela žívi kot nocoj!
A glas ob njih vrší tožéč:
»Med drúgi ni spomina več!«

Objema zémljo noč sanjava,
Po zraku duh mrlíčov plava,
Zapušča brate, drúge strt . . .
Nad temnim žrelom gróbné ječe
V svetlobi mésečni vztrepéče
In se pod cvétni zgruzi prt —
Iz gróba kliče v prah razmlét:
»Takó mrlíčov zabi svét!«

Bistrán.

Črtice iz južne Dalmacije: Ercegnovi in dolenje Krivošije.

Berilo c. kr. stotnika Iga Kaša v »Slov. klubu na Dunaji.«

južna Dalmacija podaja potovalcu znamenito množino vsakovrstnih prizorov; ali najkrasnejši pogled se ti prikaže, kadar z visokega morja pripluješ v Boke kotorske in se bližaš Ercegnovemu.

Resno te pozdravljajo Dobrostrice in Radostaka mogočni vrhovi, opasani z oklepom raztrganih pečin; zeleno brdovje se vzdiguje med vznožjem teh golih gorâ in med morjem; palme in agave krasé pečevito obrežje; izmed zelenih lovorik in oljik se svetijo nežne hišice.

Pred ladjo pa se zdaj prikaže nad strmim pečevjem Ercegnovi. Do morja seza zidovje starega gradú; omahle podrtine starinske trdnjave objemajo mestece, nad katerim se vzpenja orjaško razrito obzidje górenjega gradú. Na severni stráni stoji na višini, obrasteni z oljikami, četveroogлата trdnjavica »Fort Španjol«.

Nimamo zgodovinskih prič, da bi bil Ercegnovi že stal za starih Grkov ali Rimljanov, kakor vemo n. pr. o Risnji, da je bil v davnem ilirskem kraljevstvu mogočen grad imenovan Rizon, po Grkih in Rimljanih pozneje zvan Rhizonion ali Rizinium. V Risnji se je branila kraljica Tevta, ko so Rimljani v tretjem stoletju pr. Kr. počeli posezati po vzhodnjem obrežju Jadranskega morja. Šele, ko je bil Gencij (leta 171.) premagan, pal je Risanj pogoltnemu Rimu v pest. Plinij zóve mesto »oppidum civium Romanorum«, kar nam znači, da so ga dobro polatinili. Tudi Kotor se z imenom Ascrivium navaja med velikimi kolonijami rimskimi. Ascrivium pa so ga klicali, ker so ga bili baje zgradili Askraji, pregnanci otoka siciljskega. Najznamenitejšo zgodovino pa ima Cavtat (Ragusa vecchia), nekdanji »Epidavros illyriké«. Temu je graditelj Kadmos sam, ki je bil po kruti zaroti pregnan iz svoje Kadmeje v Tebah. Utekel je neki na Jonsko in na Jadransko morje, prišel do doline konavljanske ter se naselil v neki otlini Snežnice (pogorje se je imenovalo »Mons Cadmaeus). Prebivalci te pokrajine, »Encheleai« zvali, čislali so ga visoko, posebno ker jim je zmagovito načeloval v borbi proti neprijateljem. Takrat je, spominjaje se sorodnikov svojih, pozval feniške rokodelce in obrtnike in ž njimi v varni

luki sezidal mesto. Kesneje, okolo leta 560. pr. Kr., prišli so grški kolonisti, pomnožili stanovnike in nazvali naselbino »Epidavros«.

Samó o sêlu te pokrajine se iz starih časov ne vé nič važnega. Vidi se iz tega, da na mestu denašnjega gradú ni bilo znamenite naselbine, akoravno je bila óna pečina, katero obkrožajo preteče, gole in zakrite morske skale, nevarne samó nezvedenim mornarjem, posebno prikladna za branečo naselitev.

Bodisi kakorkoli, gotovo je, da je Ercegnovi zasluž še le v srednjem veku.

Tvrdko, kralj bosanski — takó se pripoveduje — zgradil je leta 1373. doleno morskó trdnjavo« (Castel di mare), kateri se je skoro pridružil górenji »grad na kopnini« (Castel di terra [firma]). Velikansko zidovje, čegar stolpom se čudimo še danes, vzpenjalo se je po dveh stranéh od morske trdnjave do górenje. Med tem obzidjem je bilo dovôj prostora posadki in mnogim prebivalcem. Tvrdko pa je bil bližnji sorodnik kraljici Jelizaveti, ženi ogerskega kralja Ludovika Vélikega. Ali ko je kralj umrl, upiral se je Tvrdko, da bi zaséla prestol Ludovikova hči, ker ga je hotel izročiti Karolu napolskemu. V Ercegnovem so se zbirali zarotniki, ko je Jelizaveta pobegnila s hčerjo v zvesti Zadar . . .

Ko so Turki pobili Srbe in se borili z Jurijem Kastriotičem, knezom krojskim, ki je bil najhujši sovražnik polumeseču in zadnji branitelj katoliške Arbanije, osvojili so Ercegnovi, in mnogo let je ostalo mesto v turških rokah, o čémer še dandanes pričajo ohranjeni turški napisi.

Mohamedanci so zgradili óno trdnjavico na severnem griči in okrepili in pomnožili mestno obzidje. Ali navzlic temu so Benečanje združeni s Španci priborili grad leta 1538. Ker so Španci zaséli óno trdnjavico, imenovala se je »Forte Spagnuolo« in se še danes zóve »Fort Španjol«.

Toda neizrecnemu trudu turških vojská se je posrečilo po osem-mesečnem bóji, ko je posadka že jako ginila, dné 7. vélikega srpana leta 1539. predreti v mesto, kjer so z mečem usmrtili vse, kar je bilo živega. Tristo Špancev, ki so se udali s pogojem, da jih oprosté, prikovali so Turki na »galije« (ladje), da gonijo vésla.

Od tega časa so se Benečanje in Turki vedno bojevali zaradi Ercegnovega, in leta 1687. so Benečanje, katerim so pomagali Maltezi, res prisilili turško posadko, da se je udala. Ali prej so razbili véliko vojsko, katero je bosanski paša vodil na pomoč, med ónimi grozo-

vitimi pečinami pri Kamenu, kjer ni mogoče uteči nikomur, kdor je zašel v to past.

Od leta 1699. je ostal Ercegnovi pri Benetkah.

Ali trdnega mestnega obzidja, katero nas še danes spominja ogromne jakosti nekdanje, niso razrušili óni velikanski bôji, tudi mu niso toliko škodili naskoki raznih sovražnikov, kakor grozni potresi, ki so ónih časov rušili mesta in podirali poslopja. Na morskem bregu se je nagnila dolga vrsta mestnega zidovja s stolpi svojimi; južni obkrajni stolp pa je razcepljen do dna. Prav to se vidi na debelem zidu, ki drži proti vzhodu do górenje trdnjave, katera je zgolj podoba razdrta in minljivosti človeških gradín!

Ulice starega mesta so tesne in strme. V sredini je večji prostor, in tu se vidi temelj novi cerkvi že mnogo let; okolo njega stojé nove stavbe, pošta in drugi uradi, tri gostilne, dučan, lekárna. Stara cerkev pa je celó skrita med drugimi poslopji.

Ako stopamo iz grada proti zapadu, pridemo na »zeleni trg«, katerega senčijo košate murbe. Okrog njega so prodajalnice. Tržijo tu z raznovrstnim živežem, zelenjadjo in sadjem.

Na desno stran vodi pot ob mestnem zidu proti severu. Tu imajo živinski sejem (samenj), in dostikrat se zalezejo kozé in ovce med pečevje in zidovje, da niti prodajalec niti kupec ne moreta do njih. Tedaj se prične vesel lov, ker se trmaste živali ne udadó zlépa, temveč se pomikajo in zakrivajo še dlje v razpokline.

Na levo stran pada strma steza do pristanišča, in naravnost gré cesta po kratkih ulicah v predmestje »Topla«.

Okolica ercegnovska je, rekel bi, najprijetnejša in najkrasnejša v južni Dalmaciji. Na obnožji ónega velikanskega krševitega gorovja, ki se vzpenja do 1500 *m* proti nebu, prisuti so laporovi in peščeni bregovi, pomešani semtertjâ z rdečo ilovico. Plodne zemlje je na njih dôkaj; v vsaki višini se nahajajo vrelci hladne bistre vode. Te ugodne prikazni so vzrok in podlaga bogati vegetaciji, katera na vseh stranéh razveseljuje okó in srce. To je vzrok, da živé ozki bregovi kotorskih bok toliko ljudstva; ves rob je kar ovenčan z mesti, vasmí in lepimi hišami.

Ako stopamo proti Topli, vidimo na desni in na levi stráni plodne vinógrade in rodovito oljiko. Lovorika in divja pomaranča, jeseni polna velikih zlatožoltih jabolk, prispevata tu do znatne visokosti; po pečevji se vijó nežne vejice in panožice predpotopne ephedre z bledordečimi podolgastimi jagodami in rmenkastim cvetjem; na nekem vrtu vidimo velikanske smokvine kakte, na katerih so robovi

tolstolistnatih vej, polni žoltih smokev; proti morju med kamenjem sedé prostrane ameriške agave, ki so se popolnoma udomačile v tem kraju. Tolste breskve in podolgaste kutne se smejejo izza zelenih vej, in z visokih murb in oljik visi gosto grozdje velikanskih južnih loz, ki preprezajo vejevje od drevesa do drevesa.

Pri cerkvi v Topli se nahaja vrelo, ki ne vsahne celó v najhujšem poletnem žaru. Ta cerkev (grškega obreda) je še nova; ali blizu nje stoji stara kapelica, znamenita radi nežne stavbe in dične umetnosti marmornatega okrasa.

Mnogo se je poškodila okrajina Tople leta 1806. Kakó divna in bogata je morala biti nekdanj ta okolica, preprežena s krasnimi vrtni in posejana z lepimi hišicami! Ali ónega leta so privihrali Francozje in opustošili kraj, da še do zdaj ni okrevaj popolnoma. Črnogorci in Rusi so namreč potokli pri Cavtatu oddelek francoske vojske in osvojili okolico dubrovniško. Sevéda so plenili in palili, kar nam še danes značijo razvaline na Pilah in okolo Gruža. Ali zdaj se vzdigneta generala Vignolet in Marmont (kesneje, t. j. leta 1808. nazvan vojvodo dubrovniškim, »duc de Raguse«) s Francozi svojimi, da se osvetita. Blizu gradú se sprimejo; ali Francozje ne morejo zmagati. Tedaj se vrnejo; ali na povratku vpepélijo poslopja, kjerkoli utegnejo in zaplenijo, kar jim pride pod roke. Zadovoljno se vrnejo v Dubrovnik, popustivši za seboj opustošeno zemljo. Danes še vidiš sredi košatega lovoričja tožne gole stene ónih hiš, in marsikatera ruševina, preko katere se milo vzpenja zeleni trs, bila je nekdanj domovina srečnih stanovnikov.

Zdaj nas privede pot na mostič preko potoka, ob katerem dostojen málin — praznuje v poletnem spanji. Toda pozimi, ko potok glasno mrmraje hiti v morje, čuje se tudi neumorni klopot málinskih koles; zakaj usehle so poléti vodorodne žile, in zimskega časa mu samó deževje polni kamenito strugo.

Zdajci se zniža pot skoro do morske planote. Bregovi se pomaknejo od morja, in majhna dolina se odpre na desni strani. Potoček, v katerem se pretaka oskromna vodica, vije se po tej dolini. Vrelo pa mu je visoko med pečinami in goščo pri Trebesinu.

Prekrasen je pogled na te višine. Spodnja stran bregóv je pokrita z zelenim, dišečim mrčjem (*Myrtus comm.*), katero časih tudi poléti pokaže dično belo cvetje svoje. Na potoka levem bregu vidiš goste oljčine loge, po katerih se zakriva lovorička in jazminovi hôdi; više navzgori se vrsté šipkovi grmi (*Punica granatum*) z rdečimi já-

bolčki in često z ognjenim cvetom svojim. Dalje stojé šume visokih hrastov, in okolo virov pri Sv. Stepanu in Trebesinu, kjer se svetita dvé beli cerkvisi izmed nizkih hišic, prostirajo se vinógradi in rodoviti vrtovi, polni najlepše zelenjadi.

Ob morskem obrežji se vrsté poslopja sela Igala do stare strážarne, zvane »Magazza«, ki stojí na meji sutorinski.

Sutorina-potok jako hira v poletnem času. Izteka se v morje blizu nekdanje turške vojašnice »Hasanbegove«. Nedaleč od te vojašnice, na nekoliko vzvišenem zemljišči, stojí Marijina cerkvice, kamor je tudi za turške vlade kristjanom bilo dovoljeno prihajati na službo božjo.

V tej in pri tej cerkvi so se leta 1875. na Šmárijni dan zbrali vstaši in udarili po službi božji nenádejno na turške vojake. Po kratkem, krutem bóji so jih premagali in pobili, vojašnico in druga turška poslopja v Sutorini pa so zapalili. Gole razvaline nam govore o nemilem srdu in strašni osveti kristjanov, toliko časa tlačeni in mučeni po turški oholosti.

Za podrtinami neke hiše se nahajajo čvrsti vrelci studéne bistre vode, katera pa ni pitna, ker je — slana. Pokusil sem jo mnogokrat, ali zdí mi se, da nima vedno jednako solí v sebi. — Okolo virov in po malem potoku, ki šuméva v Sutorino, rasó živozelene povodne rastline, in lahko se kdo zmoti in zajame kristalne vode, da si ugasí žejo. — Vzhodni breg Sutorine je lepo obdelan in posejan, hiše in cerkvice zró v dolino, in vitke topoli označujejo kraje, kjer pod pečinami izvirajo hladni studenci.

Ozračje Tople se odlikuje po posebni milini svoji. Poléti je sicer tukaj nekoliko večja vročina, ali morska sapa zmanjšuje vpliv žgočih solnčnih žarkov. Pozimi pa ni milejšega kraja od Tople; bregovi so pokriti z vedno zelenim grmičjem. Iz mirt, lovorik, pomaranč puhtí rajska vonjava; v palmovem vrhu šepeče mehka sapa; med zelenjem razveseljuje cvetno krdelo dišečih vijolic človeško okó in to za časa, ko bučé drugod zimski viharji, ko v bližini ledena burja vré z visokega pogorja v dolino.

Vrnimo se v Ercegnovi in napotimo se proti severu na višino, kjer je trdnjava »Fort Španjol«. Postojmo nad vrelom »Nemila« in poglejmo po ozki dolini proti Meljinam. Kje najde človek toli mičnih prizorov, kakor v tem kraju?

Po ožini, ki se proti jugovzhodu razširja v plodno zeleno dolino, šuméva potočec. Vzhodna plat je odičena z zelenjem visokih gostovršnih

pinij, izmed katerih se bliščé srebrnoliste oljike. Južni breg ilovno-pešččenega hriba nosi odejo vednozelenih rastlin. Tu najdeš jagodino (*Arbutus unedo*) z rdečimi jagodami, gosto grmovje svetlolistih mirt, visoko réjsje (*Erica arborescens*) i. dr. — Ali óni nizki, širni hrbet, ki se izteza od górenjega gradú proti jugovzhodu, to je rajska krajina. Visoke pinije in gosti hrastovi logi se vrsté z vinógradi, oljčevjem in vrtovi; sredi zelenega vejevja vidiš streho nekega samostana in cerkve; to je »monastir kalugjerov«, Savina, sedež pravoslavnega biskupa.

Iz mesta drži lepa cesta tjà od morske trdnjave. Izmed podrtin mestnega obzidja pridemo v resnično južen kraj. Široke oljike in temno rožičje (*Carobe*) stojé ob poti; na desni stráni se širi modri zaliv, v katerem se zrcáli jasno nebó, na levi stráni se vzdigujejo lovorike in ciprese, in ob steblih starih dobov se vije košati bršljan. Po skalovji tičé modro-zelene prostrane agave; cvetoči olejandri in šipkovi grmi objemajo senčne livade. Gosta šuma visokih dreves obkroža samostan in cerkev, in sredi te resne gošče leží mirno groblje, kjer spé smrtno spanje Maltezi in Benečanje, padli leta 1687. za vero Kristovo.

Žive vode ima dovòlj. Vesele jate krilatih pevcev, sosebno slavcev, oživljajo vejevje in grmovje.

Dalje proti jugu, po vodotoku, prispemo do Meljin, kjer so Benečanje postavili bólnico, katera še sedaj rabi istemu namenu. V luki meljinski se ziblje navadno vojna ladja. — Okolo zelenega griča se zavije cesta v drugo, širšo in jako rodovito dolino: lep potok z málinom, plodne njive, zelene trate! Visoko trstje se prostira na iztoku potokovem. Z malih gričev iznad bogatih vinógradov nas pozdravljajo cerkvice in bele kapelice, in daleč za njimi se vzpenja gola južna stran visokega Radostaka, kjer se povprek vije pot v Krivošije.

Lep je tudi zaliv tivatski (*baia di Teodo*) med oljerodnim poluotokom Luštico in vinorodnim Vrmačem, na čegar bregovih zelené najlepši logi pravega kostanja.

(Konec prihodnjič.)

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

I.

Sedemnajstkrat se je izpremenila luna, odkar so sedeli v Pavlečkovi krčmi štirje pivci okolo velike javorjeve mize in pili vino, katerega jim je Pavlečka — Mica ji je bilo ime — pridno nosila na mizo. Vina pri Pavlečku niso imeli nikdar dobrega; kdor mu ni bil vaju izza mlada, óni ga ni mogel piti. Ali naši pivci so že izpraznili marsikak bokal boléčana iz Pavlečkove kléti, zato so se brezskrbno nalivali ž njim. Vinu na pohvalo bodi povedano, da še nikomur ni omotilo možgán. Pri peči je Pavleček nekaj mizaril in se prav nič ni menil za pivce.

Krčmo je bila odprla Mica, zakonska polovica njegova, na svojo roko. Vprašala je možá, ali smé imeti krčmo, toda ta ni rekel niti ne niti dá. Samó za kake tri tedne ji pravi opóludne pri jedi:

»Ti, Mica, ali odtrgaj smrečico iznad vrat in sáma izpij vino, ali pa glej, da pivci ne bodo kričali in razsajali, kadar sem jaz domá. Tega mi je že dovòlj, in ako se ne izpremeni, pomagaj si bodem sam.«

Mica ga prosi, naj potrpi, saj vé, kakšni so pijanci, da razsajajo tudi drugod; ali Pavleček vzame óblich in méni nič tebi nič obla desko.

Večkrat prej se je Pavleček razjezil na razgrajajoče pivce, da je odprl vrata na iztežáj in marsikoga pehnil pod kap. Toda taki pivci, ki so se dali kar takó postaviti pred vrata, pozabili so skoro takšno dejanje in prišli znóva pit, kakor bi se ne bilo nič zgodilo.

Naši pivci so bili danes jako glasni in prepirni. Dvakrat so se že skregali od opóludne. Dasi so pili vsi iz jedne kupice in rezali jeden hleb, razumeti se vender niso mogli. Prvič so se pričkali o sv. Martinu, ali je bil vojak ali škof. Jednemu je bilo namreč ime Martin, in potezal se je za Martina škofa; ž njim je vlekel sosed njegov. Onadva sta pa rekla, da je bil Martin vojak. Martin in njega sosed sta dejala, da bi moral biti sv. Martin naslikan na konji, ali vsaj s sulico v roki, ako bi bil vojak; onadva sta pa trdila, da bi bil Martin škof naslikan s škofovsko kapo na glavi. Vzeli so zamazano pratiko raz polico, kjer so za dolgo časa našli raco sv. Martina; podoba jim se véda ni mogla pojasniti ničesar.

Drugič so si bili navskriž, ker je jeden trdil, da se je na angeljsko nedeljo vaščanu Miklavžu Oprti prikazal hudič v kozlovski podobi, drugi so pa rekli, da so res ponočnjaki kozla vrgli prédenj.

Pri prvem prepiru je Pavleček grdo pogledal od svojega dela. Ko so se sporekli drugič, pehnil je od sebe óblič, prekrižal roke na hrbtu in srdito stopical ob skobelniku. Mica je videla, da vse vrè in kipí v njem od togote, zato je brž pomirila pivce. Ko so se pa sprli tretjič, bilo je tudi Pavlečku dovòlj. Prišlo je pa takó.

Kolenčev Tone je dejal, da kapelan več vé nego župnik. Temu sevèda niso mogli pritegniti drugi; kakó res bi mlad, neizkušen človek več védel nego osiveli starček? Drug drugemu so dokazovali, da je res, kar trdijo. Ko je pa Kolenčev Tone, velik hrust, udaril s trdo pestjó ob mizo, da je hleb za pol pédnja odskočil, zažene Pavleček óblič z vso silo pod mizo, za njim pošlje sveder, dleto, pilo, žago in vse drugo orodje, zaškrtno z zobmí in takó srdito pogleduje, da se mu vidi samó bélo v očesi.

»Poberite se!« kričí razljučen in odprè vrata.

»Bog se usmili! Vse bode pobil«, stoče Mica, prime steklenico in kupico ter oboje postavi v omarico.

»Oče, ali se vam bléde, da razsajate takó?« reče Tone.

»Bléde! Meni bléde!« sika Pavleček, plane iz sobe in gré v drugi konec. Takoj se vrne, toda s puško. Bil je namreč tudi lovec.

Stopi med vrata, pomeri in zakliče: »Vèn, vèn, komur je do življenja! Mica, vèn, pijanci, vèn!«

»Umekni se vsaj izpred vrat, da pojdemo!« reče Mica vsa potna od strahú.

»Skozi vrata ne pojde nobeden!«

»Kod pa, ljubi mož?« vpraša Mica kàr najmileje.

»Skozi okno!« odgovorí Pavleček na kratko.

»Jejmine, ali si brezumen?«

»Vèn pravim; ti skozi srednje okno, drugi za teboj, dokler je čas, sicer . . .« kričí Pavleček takó prepričevalno in gleda toli grozno, da vsem zastane beseda.

Mica brž odprè srednje okno in se potisne iz hiše, za njo pa še drugi.

Ko je Pavleček takó izpraznil sobo, zaprè okno, pobere, kar je razmetal, in nese puško nazaj.

Oni štirje vpričo smejočih se vaščánov odidejo domóv; Mica pa hodi okolo hiše in gleda, kje bi prišla nazaj.

Pavleček gré nató v klet, izdere pipo iz soda, razbije jo in pustí, da izteče vino po kléti. Potem vzame lestvico, prisloni jo k zidu, sname smrečico in jo nese v peč. Ko opravi vse to, vrne se na delo, kakor da se ni zgodilo nič hudega.

Mica skoro pride v hišo, kjer vidi na svojo žalost, da je vino izpuščeno pó kléti.

Od tistega dné ni bilo nikogar več v Pavlečkovo krčmo, ker se je vsakdo bal, da bi moral domóv skozi okno, kakor so šli óni štirje v zasmeh vseh vaščánov in župljanov.

Mica pa tudi ni hotela več izkušati potrpežljivosti svojega možá; saj je videla, da se ž njim ni šaliti, in zató je rajši opustila krčmo.

Takšen je bil konec Pavlečkove krčme v naši vasi.

II.

Nekdaj Borovčanom ni bilo treba takó daleč nositi v málin, ker so ga imeli précej za vasjó. Málinar na Suhi vodi res ni mlél vse leto, tega pa ni bil kriv on, ampak Bog, ki je toli neredno pošiljal dež na zemljo. V dežévji je potok narasel, da je hotel odnesti málin, potem pa, ako je bilo le štirinajst dnij brez dežjà, stala so zopet kolesa, ker je bilo na Suhi vodi komaj mokrote za ptiče. Ob málinu lastnik Silvester ni mogel živeti, dasi je jemal nekoliko večjo mérico. Bede zató vender ni trpel nì on nì roditelji njegovi, saj je imel še velik vrt, nekaj njiv in travnik. Živel bi bil málinar lahko še sedaj brez skrbí, ako bi ne bilo prišlo drugače, in Borovčanje bi bili še nosili v málin na Suho vodo, toda sedaj ne morejo, ker nihče ne melje.

Vse je zapuščeno. Veter je odnesel že polovico strehe, druga polovica se pa razruši vsak hip. Okna so razbita, vrat celó ni. Jéz je odnesla voda, ker ga ni nihče popravljaj, takisto korita; celó kolesa so izgubila spodnja platíšča in lopatice, takó da so sedaj pri málinu samó še tri razbita kolesa na dolgih trhljih vretenih, ki čakajo dné, da zgrmé v penečo vodo. Prišlo je pa takó.

Málinar Silvester je bil še mlad, in tudi lep. Po očetovi in máterini smrti je ostal sam na svetu, brez brata, brez sestre, brez so-rodnikov. Samó prijatelj je imel dókaj; saj so ga imeli radi vsi Borovčanje, rada tudi borovška dekleta, katerim je dobro ugajal lepi málinar Silvester. Znal je sladkó govoriti in se še slaje nasmihati. Rade so nosile žito v málin, rade so hodile tudi po moko in se niso ravno branile čakati, če je bilo žito šele nasuto.

Marsikatera déklica je komaj čakala, da bi ji bil mladi in lepi málinar Silvester dejal: »Ljub'ca moja!« da bi mu hitro odgovorila: »Dà, dà, jaz sem tvoja, a ti bodi moj!« ter se ga oklenila in ga pritisnila na srcece. Toda málinar Silvester je bil sicer uljuden in prijazen do vseh deklet, vendar da bi bil še uljudnejši in prijaznejši, tega nikakor ni hotel, in zato so se nekatere mladenke jezile na tihem, ker je takó trdosrčen in neusmiljen do njih.

Nekoliko drugače je mislila Mihlaškova Anica, brdka hči ubožnih roditeljev iz kočé na nasprotnem konci Borovja. Tudi nji se je vnelo srce za lepega málinarja, toda bila je pripričana, da nje, uboge déklice, ne mara Silvester, saj se mu ponujajo imovita dekleta. Zató je pa vselej, kadar je prinesla v málin, naglo zbežala domóv, da bi se ji srce ne razvnelo še bolj. Ali nekda, ko je prinesla zopet vréčico žita v málin, bil je Silvester sam. Sedél je na vrečah, podpiral glavo in nekaj premišljal.

Ko pride Anica, vzpogleda málinar in se zardí, česar pa Anica ne vidi, ker je povesila oči. Vrécico vrže raz glavo in hoče oditi.

»Anica, nikari ne híti takó, počakaj nekoliko!« reče Silvester in se ji približa.

»Moram iti; domá me čaka delo«, odgovori mu ona vsa rdeča.

»Samó nekoliko, mudil te ne bodem, saj vem, da imaš dela.« Stopil je iz málina in pogledal, ali prihaja kdo.

»Anica, že toliko časa sem čakal prilike, da bi govoril s teboj, vendar do danes nisem mogel. Govoril bodem le malo in naravnost.«

»Kaj govoriš takó; méni gotovo nimaš povedati nič takega, da bi ne smeli vedeti drugi. Iti moram.«

»Čakaj in poslušaj! To smé vedeti vsakdo, toda najprej zvedí sáma, torej poslušaj. Rad te imam. Méni je treba gospodinje, in izbral si nisem druge nego tebe. Ako sem ti všeč, poprosim tvojega očeta, da te vzamem.«

Anica se zardí in ne vé, kaj bi rekla.

Silvester jo prime za roko in reče: »Anica, ali me maraš — ali smem priti póte?«

»Le pridi!« odgovori ona, izvije mu roko in zbeží iz málina.

Zdajci se prikaže pri vratih stara, brezzóba ženica z vrečo na glavi.

»Slabo znamenje!« mrmrá Silvester sam záse, ko jemlje bábnici vrečo z glave.

Ženica se ne muđi, in to je Silvestru prav, ker ima obilo misliti. Za kakih štirinajšt dnij po tem dogodku zastavi Silvester zavórnice, zaprè málin, obleče se pražnje in krene po stezi za vasjó, da pride ravno h koči Mihlažkovi.

»Bog daj dober večer!« reče Silvester, stopivši v vežo, kjer je mati Mihlažkovka kuhala večerjo.

»Oj, Silvester, kaj pa je tebe prineslo k nam?« začudi se zgovorna mati.

»Nekoliko sem prišel povasovát, saj sta Anica in oče domá? Če nista, pa pridem drugikrat.«

»Sta, sta, le stopi v hišo!«

Silvester sluša. Pri mizi sedí Mihlažek in kadí, Anica pa šiva. Ko ga ugleda, hoče zbežati iz hiše.

»Nič ne béži, Anica!« reče Silvester, prijemši jo za roko; »nekoliko potrpi, potem pa pojdeš.«

Mihlažek iznenádejan gleda Silvestra.

»Oče, nikari me ne glejte takó plašno! Prišel sem vas vprašat, ali mi daste Anico za ženo?«

»Hm, hm, hm«, zagodrnjá stavec, vzame pipo iz ust in nepotprežljivo mencá na sedeži svojem. »Silvester, prišel si prepozno, Anica je že oddana.«

Osupel obstane málinar.

»Oče, ne šalite se! Anica, ali je res?«

»Res, res, včeraj so me obljubili Dvorjancu iz Kneja,« reče ona jokaje.

»Ali ga imaš rada?«

»Oh, ne!«

»Kdo jo bode pa vprašal, jaz sem nje oče in poslušati me mora«, reče stavec odločno.

»Ali vender, oče, saj je niste objubili za res?«

»Objubil. V treh tednih bode poroka. Bog, ako jo hoče takšen bogatin!«

Silvester zbeží iz kočé in béga domóv.

V treh tednih se je Mihlažkova Anica res omožila. Málin na Suhi vodi je ostal na dan poroke zaprt in še dôkaj dnij potem. Ko ljudje niso vedeli, kam je šel málinar, mislili so, da se je ponesrečil, in so ga iskali povsod. Napósled ga dobé mrtvega pod kolesom. Ali se je sam končal, ali ponesrečil, ko je ves obupan pribežal domóv, tega ni bilo móči dognati.

Po njegovi smrti ni mogel nihče prebivati v málinu. Dejali so, da vsako noč vzdihna na kolesih, ropotá pod streho in Bog vé, kaj še. Novi málinar ni bil vaju samote, zató ni védel, da ječí veter med kolesi in se pod streho podé málinske podgane.

Ker ni nihče prebil v málinu, zapustili so ga in sedaj čakajo, kdaj se podere sam . . .

Utrínki.

1.

Hítro izginja rohněč
Časih poletni vihár,
Věnder sledove zapušča:
Brídsko ga pomni ratár.

Vihru podoben je čas:
Dalje nevdřzen hití,
Kar pa v srěc nam zariše.
Največ le s srцем miní.

2.

Solnca pomládnega sòj
Cvetje v žívljenje budí,
Solnca poletna vročina
Cvetje, zelěnje morí.

Čista ljubezen takó
Vzbujá za vzóre nam čut,
Čustvo ljubezni pohótno
Vzóróm morílec je krut.

3.

Zvezda tik zvezde blestí
V jasnem prostoru nebá —
Up se poraja za upom
V těmni globini srěcá.

Mnoga utrne se zvezd,
V večnosti pade morjé —
Up nekateri ugasne,
Tího žaluje srěc . . .

4.

V vrt se pomládni ozrí,
Cvetja ogrinja ga kras:
Cvetju močí so podobne,
Ki se razvijajo v nas.

Vsádko je cvetja veselí
Zmožnostij tudi daróv,
Věnder čemú nam je cvetje,
Če ne rojěva sadóv?

Gr. Novák.

Vodne razmere na Notranjskem.

Spisal S. Rutar.

(Dalje.)

Skozi malograjski prirodni most in Mlinsko dolino pri Planini (453 *m*, odnosno 450 *m* nad morjem) prihajajo torej zopet na dan vse vode, ki so se izgubile v Karlovinci in Postójsko jamo. Po Planinski kotlini teče skupna reka neizrecno zavita 18,5 *km* daleč; imenuje se Unica. Nemci navadno pišejo to ime »Unz«, Slovenci pa izgovarjajo »Un'ca«. Znano je, da imamo tudi na hrvaškem jugu reki Uno in Unico, zato menda ni pomota, ako pišemo »Unica« za Planinsko reko ali srednji tok Ljubljanice.

Na severni strani Planinske kotline se izgublja Unica v nadmorski višini 440 *m* (njen padec iznaša torej le 70 *cm* na vsak kilometer) v ponore pod precēj široki hrbet Gradišji vrh (635 *m*) in Razkovec (647 *m*). Najnižje mesto tega hrbita je pri cestnarnici v Razkovci okolo 460 *m* nad morskó gladino. Pod njim teče Ljubljanica skoro 10 *km* (9,7 *km*) daleč pod zemljo do Vrhniške kotline in sicer pod gozdnimi oddelki Kališče, Lom, Kolišivce, Drvišče in Dolinjak.

Na severozapadni strani vasi Jakovice zapirajo planinsko kotlino strmi obronki, in Unica se izgublja v več ponorov, katere ljudstvo zaradi njih oblike navadno imenuje »bednjè«. Vsemu temu kraju pravijo domačini »Pod stenami«. Pod njim je erozijska sila vode s pomočjo oglenega kisika razjedla in raztopila skalovje in naredila od prvotnih neznatnih razpok med plastmi oglenokislega apnenca prostorne jame in podzemeljske otlíne. Česar ni mogla storiti kemiška korozija, to je potem dopolnila mehaniška erozija padajoče vode, takó da si je reka sama napravila svoje »katabothre«, t. j. podzemeljske odtoké, kakor pri Kopaiskem jezeru v stari Beociji. Pozneje pa se je zgodilo, da so velikanske skale padle izpod visečega oboka in zajezile že izdolbeno strugo, takó da si je morala reka iskati drugega toka.

Toda ne le pod zemljo nahajamo sledove takih zaježenih strug, ampak celó na površji, koncem kotline »Pod stenami«. Tu prav lahko opaziš zapuščeno Unično strugo, katero je zadelalo vdrtó kamenje. Pred nekdanjim odtokom Unice v »Mrzlo jamo« in »Vranjo jamo«

leži sedaj velikanski skalnat jez, ki je reko prisilil, da si je poiskala drugih odtokov. Le za velikih povodnij, ko valovje prekipí čez tukaj omenjeni jez, poišče si voda svojega odtoka skozi sto in sto razpok in špranj med mogočnimi skalami in se izgublja pod gorski hrbet. Ljudem pa je nemogoče predirati skozi take požiralnike v notranjost zemeljskega krila.

Ker je povodenj v Planinski kotlini že v prejšnjih časih nadlegovala ljudi in kvarila pridelke, zato so izkušali tudi v prejšnjih letih uravnati odtok Unice in zabraniti povodnji. Takó je bil že leta 1824. haasberški uradnik Fortunat zapovedal očistiti Unične požiralnike in izkopati jarke do njih. Poskušali so že celó pod zemljo streljati skale in širiti rove, ali to delo je ostalo brezuspešno, ker se je nekoliko dalje velik dol »vsedel« (ist eingestürzt) in je napolnil rov z razvalinami svojimi. V spomin te koristne poskušnje je imenoval Putick ta rov »Fortunatovo jamo«.

Med Jakovico in Vrhniko se zdržema razprostira jelov gozd. Čeravno pripada vse ogrodje kraški formaciji, vendar so tla povsod takó gosto pokrita z bujnim rastjem, grmičjem in zelišči, da razoranih in izpranih kraških skal niti zapaziti ni. Mimogredoči opazovalec se niti ne spomni, da hodi po kraških tleh. To rastlinstvo kár najjasneje podpira trditev, kateri se sedaj posmehuje marsikateri Kraševец, da je bil nekdanj ves Kras pokrit z gostim gozdom. Ako se ti zdi ta trditev čudna, pridi v logaške in vrhniške gozde. Skoro se bodeš prepričal, da tukaj rasó najlepši jelovi gozdi na prav takšnih tleh, kakršna so okolo Sežane in Nabrežine. Tukaj je zemlja povsod pokrita z gostim grmovjem in sočno travo, na primorskem Krasu pa se okó že razveseli, ako sredi obširne goličave zapazi skupino trnja ali brinja. Toda če kdaj pridemo do tega, da se bodo notranjski gozdi izsekali in da drobnica pogriže vse mlade rastline, potem dobimo od Ljubljane do Trsta popolnoma enakolično planoto. Prav to, da je notranjski svet še vedno pokrit z gostimi gozdi in bohotnim pritičnim rastlinstvom, bilo je vzrok, da smo doslej takó malo vedeli o kraških svojstvih tega zemljišča in da je le malokdo pomislil na močne podzemeljske toke ónih vodá, ki se nam sicer le malo časa prikazujejo na površji. Košato vejevje mogočnih dreves ne dopušča nikake preglednosti na tem kraškem svetu; skozi goščavo le stežka prideš do dolov in jam, ki vodijo v podzemeljske otlina notranjskega Krasa. Celó starim pastirjem so le malo znani težavni vhodi k skrivnostnim rovom in temnim strugam kraških rék.

Poleg že večkrat pohvalno omenjenega dra. Adolfa Schmidla pridobil si je tudi naš domačin g. Anton Urbas, nekdanj kooperator v Planini, sedaj prečastiti kanonik ljubljanski, prav mnogo zaslug za preiskovanje kraških otlin med Planino in Vrhniko. Ta vrli gospod je našel leta 1848. takoimenovano »Mrzlo jamo«, ki vodi med drugim tudi v »Skednjeno jamo« in potem v mnogo niže ležečo »Vranjo jamo«, ki je zaradi zložnega svojega vhoda dobro znana vsem prebivalcem v Jakovici in Lazah, dočim za prvo jamo skoro nihče ne vé.

In res je Vranja jama jedna največastnejših na vsem Krasu. Nje vhod je visok nad 50 m in širok nad 60 m. Ob levi strani se vzdiguje skoro navpična, podporna skala, ki nosi mogočno zaokroženo plast kot smel obok nad vhodom. Skozi to podzemeljsko žrélo prideš zlahka polagoma nizdolu v temno brézdno, kjer ti veje naproti ledena sapa. Kdor pogleda ta vhodni obok in se spomni nekdanjih kiklopskih zidin, spozná takoj, da človek le slabo posnema prirodo in da se zastonj trudi, kakó bi vsaj nekoliko dosegel vzorno učiteljico svojo. Čezmerna obsežnost teh najdrzovitejših obokov mora omamiti vsakogar. Veličastni prizori in slikovite podobe teh podzemeljskih tvorb nam predočujejo najpoučnejši vzgled podzemeljskih otlin in vdrtin. Kakor zvonik visoko se vzdiguje skalnati obok zobčasto razjedene plasti nad ilovnatim dnóm. Stene so na obeh stranéh razpokane in razklane; misel te obhaja, da se bodo zdajci razrušile zaradi presilne teže. Posebno južna stena visí takó strašno, da pretí vsak čas zgrmeti na tla. Ali vse je toli trdno sklenjeno, da se povsod ohranja ravnotežje.

Še veličastnejši pa je pogled iz globočine Vranje jame navzgori proti svetlobi. Spodaj se prikazuje obok nad vhodom malone popolnoma v polukrogu in skoro takó zložen, kakor kulise na odru. Zunaj zapaziš najprej posamična drevesa tu pa tam v oblini dola, višje góri pa nepredorno zelenje jelovega gozda, nad katerim se bliščí le ozki polumesec jasnega neba. Položeni pot proti dnú jame je ves posut z debelim kamenjem, ki se je počasi odtrgalo zgoraj in se navalilo in naplazilo do 80 m daleč v jami blizu do dná. Med tem kamenjem pa ležé tudi velike skale kakor hiše, druga poleg druge, ali pa tudi druga vrhu druge, in predirajoča solnčna luč jih razsvetljuje kot divjeromantiške tvorbe podzemeljskega svetá.

Ako greš kakih 200 m bolj proti severu od Vranje jame, prideš précej na levi strani do nove, z vodó napolnjene jame, katero je g. Putick krstil za »Lippertovo jamo«. Nihče ne bi pričakoval, da je tu kaka jama; ali lovci in logarji so opazili že zdavna, da tam

okolo ne obleži sneg nobeno zimo; zato je lahko sklepati, da prihaja iz podzemeljske oline topla para, ki raztaplja sneg. Vhod k tej jami je komaj zadosti visok, da gré človek stojé skozenj. Nad njim se vzdiguje 4 m debela povprečna plast, pod katero prideš v precéj prostorno, s skalnatim stropom pokrito jamo. Ta leži vsaj za 25 m više, nego gladina spodaj tekoče Ljubljanice, in zato bi lahko váse vzprejela dôkaj vode, ko bi se pritoki in odtoki uravnali takó, da bi se voda n. pr. takisto zajezila v podzemeljskih prostorih, kakor se to godí pri drugih občujočih cevéh med ogromnimi nabirálniki pod Krasom, o katerih smo govorili že prej.

Blizu pristave Kališče sta zopet dva velikanska dola, Velika in Mala Smrečnica, katerih vsak je gotovo globok nad 60 m. Njih ime že kaže, da ju na vseh stranéh obkoljajo velikanske smreke. Čudno je, da smreke, ki se upirajo najhujši burji, rasó na toli strmih, dá, prepadnih obrónkih! Ljudstvo pripoveduje, da se na dnù Smrečnic čuje šumeča voda, kakor hitro narase povodenj v Planinski kotlini. Skoro potem prideš do omenjene pristave, ki stojí sredi prijazne kotline v senci košatih lip in različnega sadnega drevja.

Na pristave severni stráni vidiš velikansko brézdno Kališnico. Zrélo ima kakih 20 m v premeru, potem se jama precéj zoží, ni zdolu pa zopet razšíri in drží okolo 70 m nizdolu. Na njenem dnù je velikanski kamenit vršáj (Schuttkegel), po katerem pa se grezilo (Senkblei) zatrkjá še daleč doli, takó da je težko izmeriti pravo globočino. Mnogokrat grezila ni môči potegniti nazaj, ker se zadene ob skale, da obtičí med njimi. Zató pravijo, da drže »škratje« grezilno vrstico tam doli in je ne pusté potegniti iz globine. Pod skalnatim stropom Kališnice se odpira 25—30 m visok, cerkvi podoben prostor, v katerem je mrzlo kakor v ledeníci. Tla so jako strma in opolzka, stranske razpokline pa takó ozke in nepredorne, da tukaj ni môči priti do podzemeljskega toka Ljubljanice.

Pol ure dalje proti severu zijá pod Gradišjim vrhom najveličastnejše žrélo na vsem hrbtu med Planino in Vrhniko, Gradišnica po imeni. Ker so že v prejšnjih časih poskušali preiskati to žrélo, toda se jim ni posrečilo, zato so ga začeli imenovati (n. pr. Schmidl) »Vražja jama«. Šele Puticku se je posrečilo dné 16. vélikega srpana leta 1886., da je predrl na dnò tega 225 m globokega brézdna. Sevêda je bilo treba obilo priprav, ki so trajale dôkaj dnij. Zlasti je bilo treba napraviti ondu, kjer je žrélo najožje, trden most, in položiti gôri nad njim, kjer se žrélo začinja, debele grêde, na katere so privezali močne vrvi, da so se po njih delavci spuščali v brézdno. Tam, kjer je bilo

sicer vedno samotno, kamor se je le redkokdaj upal pridni drvar, tam je bilo pred rečenim dnevom vse živo in obljudeno. Od vseh stranij so prihajali prebivalci; ogledavali so priprave in ugibali, kaj bodo neki našli na dnù Gradišnice. In ko je prišel določeni dan, zbralo se je okolo Gradišnice toliko ljudstva, kakor bi bil cerkven shod ali ljudska veselica.

Ko so bili Putick in njegovi trije spremljevalci zadostno preskrbeni z vrvmi, orodjem, svetilkami, hrano in pijačo, spustili so se opóludne rečenega dné v Gradišnico vpricho 300 ljudi, ki so radovedno čakali ranega jutra. Okolo in okolo žréla so nabili na drevesa tablice, na katerih je bilo zapisano: »Pazite, ljudje so v jami!« Za kakih dvanajst minut je došel Putick do górenjega dnà navpične jame in dal znamenje, da je srečno prišel v globino. Iz vseh grl zbranega ljudstva je zagrmel stoteri »živio!«, in vsakdo je hvalil srčnega preiskovalca. Putick se je postavil potem pod kipečo steno in počakal, da so spremljevalci prišli za njim. Prvi vtiski velikanskih podzemeljskih prostorov človeka kar omamijo, da ne vé, čému bi se bolj čudil, ali orjaškim dimenzijam, ali drzovitosti skladov in obokov! (Konec prihodnjič.)

Slovniški razgovori.

I.

(Dalje.)

Kakó postopajmo tedaj gledé na romanske tujke, končujoče se v nemščini na *-ieren*? Jedino pravi pot kaže nam g. P. sam! Prvo pravilo bodi — tudi g. P. mu pritrjuje —: »Poslužujmo se kolikor mogoče domačih izrazov; domačinka imej prednost pred tujko.« V tem oziru pač vsi mnogo, mnogo grešimo, vzrok je tista »vis inertiae«, ki tiči v vsakem človeku; preleni smo ali »prekomodni« (že zopet tujka!), da bi iskali domačih izrazov, držeč se gesla J. Zupana:

»Vse imamo,
Pa ne znamo,
Le iščimo,
Pa dobimo.«

Gospod P. piše na mestu rečenem na str. 114.: »Le tedaj imamo v slovenščini glagol VI. vrste, če si je izposodila samó podstavo za tvoritev glagola, a si je glagol napravila na tej podstavi potem sama.« To

bodi drugo naše pravilo za tvoritev ónih glagolov, ki ustrezajo nemškimi na *-ieren*, in sicer za vse brez izjeme. Mi tedaj g. Pintarja pravilo vzprejemljemo popolnoma, vendar s pristavkom, da bodi to pravilo splošno, neomejeno, brezizjemno, ker je jedino pravo, in ker nam je nedoumno, zakaj naj bi imelo veljavo samó za nekatere glagole. Saj ni najmanjšega vzroka, da ne bi si slovenščina vselej samó podstavo za tvoritev glagola izposodila, toda glagol si napravila na tej podstavi potem sama. Če si že moramo z napredkom in kulturo izposojati veliko množino grških, latinskih in romanskih besed (in vse nemške besede na *-ieren* so prvotno romanskega izvora; o tem še pozneje), hodimo si jih izposojati naravnost v grščino, latinščino in romanščino; »man gehe zum Schmied und nicht zum Schmiedl«, to nam velí zdravi razum.

Kaj briga to nas, da Nemeč prireja premnoge tujke na *-ieren*, da pravi on: kritisieren, desinficiieren i. t. d. On po svoje, mi pa po svoje! Če pojdemo naravnost v grščino, latinščino in romanščino, iz katere je nemščina po svoje zajemala, iskat podstave za tvoritev glagolov, ne bomo prišli v zadrego, da ne bi vedeli, ali nam je pisati ‚desinficovati‘ in ‚desinfikovati‘; ne motil bi nas potem ozir na nemški ‚desinficiieren‘, ki je jedini vzrok omenjenemu dvomu; nom. adj. v latinščini bi se glasil ‚desinficus‘, kakor ‚maleficus‘, in od ‚desinficus‘ (reci ‚desinfikus‘) je jedino možno izvajati ‚desinfikovati‘. Taki dvomi in pomisleki morejo preslepiti in omamiti samó lajka, ne pa strokovnjaka filologa, ki bode vedel še v bolj dvojbjenih slučaji h pogoditi pravo. Kaj nam je torej misliti o obliki ‚kritizirati‘, katero g. P. priporoča poleg jedino prave iz grške podstave ‚kritik‘ (*κριτικός*) narejene oblike ‚kritikovati‘, to bode po naši razlagi jasno vsakomur.

Da se nam pa ne bode očitala jednostranost, ozrli se bomo na vse óne pomisleke, ki bi se utegnili dvigniti proti takemu prikrojevanju tujk, ki je po naših mislih jedino pristno slovensko in zajedno slovansko. — Tak pomislek je izrekel g. P., češ, da se od vseh podstav ne bodo dale tvoriti oblike po VI. vrsti. Dvom njegov, ali bi desinficovali ali desinfikovali, rešili smo že. Težje bode prikrojevati, vsaj na prvi pogled, tuja debla, končujoča se na samoglasnike, n. pr. latinski ‚praeterire‘ osnova ‚praeterz‘; slovenski bi se potem moralo glasiti preteri-j-ujem, preteri-j-evati; malo okorno res! Ali kje je zapisano, da moramo vsako tujko, katero so si Nemci prikrojili na *-ieren*, tudi presaditi v naš zelnik? Nemeč hodi svoja pota, mi pa svoja! Stritar primerja nekje nemški jezik beraškemu plašču, kateremu se vsaka krpa káj dobro prilaga; in res ga ni morda jezika na svetu, ki bi s tako lahkoto in v toliki množini vzprejemal tujih snovij, kakor jih nemščina. Je-li to njena prednost ali njena napaka, tega nečem odločevati,

dasiravno bodi mimogredé povedano, da se i v Nemcih zopet pojavljajo puristi; toliko je gotovo, da nam Slovencem ta šarenost nemškega jezika ne smé biti vzor! Knjižni jezik naš teži zlasti za čistoto v oblikah, mnogo bolj negoli hrvaški ali srbski ali kateri drugi slovanski jezik; morda je to teženje celó nekoliko pretirano, ali vsekako je upravičeno gledé na nemčizne, proti katerim smo, rekel bi, *instinktivno* jako občutni; instinktivno sluti národ, da mu od nemščine najbolj pretí pogibelj! Če pa smo že toli rahločutni nasproti vsaki nemčizni, bodimo tudi nasproti tujkam na *-ieren*. Oportunsko bi ravnali, ako bi ‚preterirati‘ in drugim enakim oblikam na ljubo, katerih slovenske vrstnice na ‚ujem, jevati‘, bi se nam videle okorne, rušili bistro dognano pravilo.

Drugi ugovor je podoben prvemu. G. P. piše na mestu že večkrat omenjenem: »Nam se oblike onih iz romanščine vzniklih, a iz nemščine k nam vzprejetih glagolov, ki se v nemščini končujejo na *»-ieren«*, v slovenščini prikrojene po VI. vrsti, nikakor nečejo prikupiti.« Jako čudno je sicer govoriti v znanstveni kritiki o prikupnosti kakih oblik; to je subjektiven razlog, in za subjektivne momente v jezikoslovji, kakor v vedi sploh, ni prostora. Če je oblika prava, ondu jo rabi, naj se ti zdi prikupna ali ne; če pa ni prava, zavrzi jo! Toda priznati moramo, da gosp. P. ni jedini, katerega mrzé oblike na *-ujem, -ovati*; kdo še ni morda slišal v národni družčini dovtipnika, ki je šale zbijal, porogljivo rabeč tuje glagole v jedino pravi, toda od take družčine zasmehovani obliki na *-ujem, -ovati*? Tudi g. Pintarja dotični odstavek (na mestu rečenem str. 114.) je prav v zmislu takih dovtipov nekoliko s humorjem in sarkazmom navdahnjen. Ali od kod izvira ta naša mrzkost proti tujkam v domači obliki? Odgovor: iz pomenčevalne šole. Ker se nam je *»iralo«* in *»iralo«*, odkar smo začeli po šolskih klopéh hlače trgati, od malih šol do osme latinske šole in še dalje, ker nam dan na dan v navadnem občevanju bijejo na ušesa nemške tujke z močno razširjeno končnico *-ieren*, tedaj smo se končnice *-iram, -irati*, ki je nemški *-ieren* sevéda najpodobnejša, toliko privadili in takó se nam je omilila, da se nam zdi domači kroj takih tujk smešen in se nam neče prikupiti. Ali nismo v tem oziru podobni ónemu medvedu, ki se je v robstvu naučil plesati, a potem ušel ter vrnivši se k svojim tovarišem v gozd, zaničeval jih, da ne znajo plesati! Ne vem, kdo izmed obojih je bil bolj vreden milovanja!

Ali tudi tega ne smemo zamolčati, da imajo res že prvi naši pisatelji nekoliko oblik na *-irati*, dasiravno primeroma jako malo, kolikor sem se mogel o tem poučiti v naglici; našel sem n. pr. v postile Truberjeve predgovoru Savinčevem *»revidirati«*, v Dalmatinovem predgovoru k bibliji ‚regirati‘. Glagol *»regirati«* se nahaja tudi med ‚Crajnškimi‘ besedami v ‚Regiftri‘, pri-

loženem Dalmatinovi bibliji; Dalmatin tolmači: »Slovenfki, Besjazhki rau-nati«. Ali ti primeri, ki so, kakor sem rekel, jako redki, ne dokazujejo ničesar, zakaj prvi naši pisatelji sploh hudo nemčujejo, pišejo tudi ,ferahitati, pegerovati, fliffati, merkati, s'frifhati, zvizlati, zagati', i. t. d.; in kakor se teh cvetk po pravici ogiblujemo, daš jih nahajamo v Dalmatinu, najboljšem pisatelju protestantske dōbe, jednako se ogibljimo tudi oblik ,revidirati, regirati', i. t. d., ki so istotakó germanizmi in sicer nič boljši negoli ,fer-achtati' i. t. d.

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

Odkod ima Šiška svoje ime.

Gotovo ga ni izobraženega Slovenca, ki ne bi poznal Šiške, sosedne vasi ljubljanske in rojstvenega kraja prvega slovenskega pesnika; ako je ni videl na svoje oči, znana mu je gotovo vsaj iz Erjavčevega humoristiškega potopisa »Potovanje iz Ljubljane do Šiške«. Ljubljančanje samí pa itak vedó, kakó zanimiva in mikavna je Šiška. Malo pa bode tacih, ki so že premišljali, kaj to ime pravo za pravo pomenja.

Šiška je že jako star kraj — morda nič mlajši nego Ljubljana sama — in njeno ime ima v lokalni zgodovini prav častno mesto. Dà, celó svetovno imenitni dogodek se je zvršil nekđaj v Šiški: sklenjen je bil namreč tu leta 1370. mir med avstrijskima vojvodama *Albertom* in *Leopoldom* ter med Benečani zaradi Trsta. Benečanje so izkušali namreč na vso moč pridobiti si Trst, da bi jim ne delal konkurencije v trgovini s slovenskimi deželami. Tržačanje pa so se, kakor je naravno, na vse kriplje temu upirali in iskali pomoči zoper Benečane celó pri cesarji Karlu IV. in pri ogrskem kralji Ludoviku Velikem. Končno se udajo (prvikrat) dné 31. velikega srpana 1369. leta brezpogojno omenjenima habsburškima vojvodoma. To pa je Benečane takó speklo, da zberó močno vojsko in si priboré Trst dné 18. listopada 1369. leta navzlic izdatni pomoči, katero sta habsburška nadvojvodi poslala Trstu. Po tej zmagi hité Benečanje vojvodi pomirovat in jima Trst odkupovat. Ponudili so jima 75.000 dukatov, t. j. velikansko vsoto za tisti čas, ki je bila skoro tolika kakor pol milijona goldinarjev našega denarja. (Patrijarhu oglejskemu so obečali Benečani leta 1420. za vso vojvodino furlansko samó 40.000 lir!) Vojvodi sta vzprejela ponudbo in sklenila mir in prijateljstvo z Benečani pred cerkvijo sv. Jarneja v Šiški dné 12. listopada 1370. leta.

»Acta sunt hec et firmata apud Oppidum Labaci, in villa vocata inferior *Keissach* in theutonico, sed in Slavonico appellatur *Chisschia*, ante

Ecclesiam Sancti Bartolomei dicte Ville, presentibus Johanne de Dietreichstok, magistro foreste Austrie, Chonrado Schoennawer de Austria notario camere domini ducis Alberti suprascripti, Mathia Plebano in Perchtolczdorf, Pelegrino de Wuldeinstorf, Jacobo Zanchani condam Johannis de Veneciis, Marco condam Buzolini de Monte Albano, cive Veneciarum, Ottone Contareno condam Nicolai habitatore Veneciis, et Conforto Mareschalco condam Radulffi de Rodigio, habitatore Tervisii, et alibus testibus notis, vocatis, adhibitis specialiter et rogatis. — Ego Johannes Ortholfy de Znoyma, publicus auctoritate Imperiali notarius et curie dictorum dominorum ducum Austrie scriba, praedictis omnibus et singulis praesens fui et rogatus hoc instrumentum scripsi meoque solito signo signavi. (Izvirnik v dvornem arhivu na Dunaji; Kandler, Codice diplomatico II. 12. nov. 1370. leta).

Težko, da so Šišenci kdaj prej videli toliko odlične gospode zbrane v svoji vasi. Čudno je, da so skoro sredi zime podpisovali listine pred cerkvijo, t. j. v cerkveni lopi. Skoro gotovo so morali avstrijski vojvode takrat v Šiški imeti grad, kamor so šle po sklenjeni pogodbi priče in se okrepčale.

Osemdeset let pozneje (leta 1453.) nahajamo Šiško imenovano v urbarji *Lueggerjev* z imenom *Geyss, Keys, Kheis, Gheis*. Da je to naša Šiška, spozná se iz pristavka »in sannd Veytts Pharr gelegen« in iz predlogov »ober, vnter«. Čudno pa je, da kranjski zgodovinar Avgust Dimitz, ki je objavil ta urbar (*Mittheilungen des Musealvereins für Krain, I.*), ni imel niti pojma, kakó se to ime dandenašnji glasi, ker v pristavljenem repertoriji »Ortsnamen« ugiblje, da »Kheis« pomenja = Zgornje Koseze, okraj Brdo.

Iz teh zgodovinskih podatkov bode vsakomur jasno, da »Kaissach« in »Kheis« ni nič drugega nego *Kajža*, v *Kajžah* (Keusche) in torej prav tisto kar »hiška« (hišica), ali kakor izgovarjajo v ljubljanski okolici, »šiška« (*šiša* mesto *hiša*). S. R.

Kje so moje rožice? . .

Nemški izvornik Orožnove pesmi »Vse mine«.

Ko sem pred mnogimi leti — takrat še dijak — prebiral Vilmarjevo zgodovino nemškega slovstva, naletel sem v knjigi slučajno tudi na nastopne stavke: »Johann Georg Jacobi. Mit ihm unterhielt der weit ältere Gleim in den früheren Jahren eine ganz besonders innige, tändelnde und zuweilen in das Lächerliche übergehende Freundschaft, und was aus dieser spielenden

Zeit von Jacobi vorhanden ist, hat allerdings gerade so wenig Wert, wie die Gleimschen Sächelchen. Später jedoch trat er, namentlich in seinen während der Jahre 1774—1776. herausgegebenen Taschenbüchern »Iris«, wenn er auch die Poesie der Kleinigkeiten und Kleinlichkeiten, der unbekümmerten idyllischen Selbstzufriedenheit der Gleimschen Schule niemals ganz ablegte, als ein keineswegs unbedeutender, ja in einzelnen Stücken vortrefflicher Liederdichter auf, der das ungemein geringschätzige Urtheil, welches Neuere z. B. Gervinius über ihn gefällt haben, keineswegs verdient, denn wenn er auch nicht mehr gedichtet hätte als das einzige Lied »Die Morgensterne priesen im hohen Jubelton«, so würde er um des einzigen Liedes willen zu denen gehören, welche im Andenken der Nachwelt nicht untergehen dürften; aber auch sein Aschermittwochslied, seine Litanei am Feste aller Seelen, sein Lied von der Mutter sind so wahr, so zart und klangreich, dass sie ohne Bedenken zu dem Besten gestellt werden dürfen, was wir in dieser Art besitzen, und bei Manchem von uns erwacht vielleicht ein Wiederhall aus den Klängen der wehmüthig-frohen Kinderzeit, wenn ich an Jacobis vor vierzig bis fünfzig Jahren vielgesungenes Lied erinnere: »Sagt, wo sind die Veilchen hin«. — (Geschichte der deutschen National-Literatur von A. F. E. Vilmar, 12. Aufl., 1868, pg. 441, 442).

Prebravši zadnji stavek, šinila mi je hipno misel v glavo: Kaj, ko bi bil Orožen svojo zdaj že národno pesem »Kje so moje rožice?« posnel po Jacobijevi »Sagt, wo sind die Veilchen hin?« — Saj Vilmar poudarja, da se je ta pesem mnogo popevala po nemških deželah; vrhu tega je v Orožnove pesmi prvem verzu izražena ista misel, kakor v Jacobijevi in obe pesmi imata isti metrum. Najbrž — takó sem si mislil — slišal je Orožen to nemško pesem kje na Štajerskem, in ker mu je ugajala po svoji vsebini in po svojem napevu, preložil jo je na slovenski jezik in takó slovenski tekst podložil nemškemu napevu. Saj so takó tiste čase delali tudi drugi pesniki slovenski, n. pr. Potočnik ali Strel, čigar sloveči »Popotnik« je tudi presajen iz cvetočega vrta nemške poezije.

Toda ker zbirke Jacobijevih pesmij takrat nisem imel pri roki in me je zadrževalo drugo delo, da svoje misli, svojega prepričanja nisem utegnil podpreti z dokazi, opustil sem nadaljno premišljevanje in vso stvar domala že pozabil.

Ko pa je l. 1879. Mih. Lendovšek izdal Orožnove spise, in sem videl, da izdavatelj ravno pesem »Vse mine« prišteva izvirnim poezijam pesnikovim (V. Orožen, Spisi, na VII. str.); in ko je Stritar, ocenjujoč to knjigo, o Orožnovih pesmih izrekel trditev: »Prav izvirna ni skoraj nobena, česar morda pesnik sam ni vselej vedel« (»Zvon«, 1879, na 48 str.) — prišle so mi

zgoraj navedene besede Vilmarjeve iznova na misel. Zatorej povprašam nekoga dné vojaškega kurata, zdaj že rajnega gospoda Pribožiča, ki je tista leta živel v Ljubljani in rad kaj pripovedoval iz Orožnovega življenja in vesel prepeval njegove pesmi, kaj on sodi o pesmi »Kje so moje rožice?« — je li izvirna ali preložena. — G. Pribožič je bil skoro nejevoljen, kakó sploh morem dvojiti, da bi ta lepa pesem ne bila izvirna! »Ko bi bil Orožen tudi vse svoje pesmi poslovenil iz nemščine, te gotovo ni! Ta je zajeta prav iz pesnikovega življenja. Zložil jo je, ko je bil kapelan v Pišecah, in tisti »hladni potok moj«, tista »moja utica«, »tista deklica« (grofica Moscon), tisti »pevec« — to je vse iz Pišec, in pesnik je vse takó popisal, kakor je bilo, in kakor je sam videl in sam doživel.« — In g. Pribožič, ki je bil, ako se ne motim, sam blizu tam nekje domá, začel mi je z zgovorno besedo opisavati Pišce in slikati razmere, v katerih je Orožen živel v Pišecah ter je napósled završil: »Zatorej nikar ne mislite, gospod profesor, da bi bila ta pesem vzeta iz nemščine. Jaz sem trdno prepričan, da je izvirna.«

Reči moram, da bi bil kmalu ljubeznivega gospoda kurata prosil odpušcanja, da sem se drznil ljubljenca njegovega, pesnika Orožna, žaliti z nesrečno mislijo, da je pesem »Vse mine« presadil iz nemščine v slovenščino . . .

Deset let pozneje je g. Andrej Fekonja v tem listu priobčil jako zanimivo in korenito razpravo »Nekaj o izviru in postanku Orožnovih pesmij« (»Ljubljanski Zvon«, 1889, na 139. str.), za katero mu bode gotovo hvalo vedel vsak prijatelj slovenskega pesništva. Ali tudi Fekonja pravi, da, kar se tiče pesmij »Vse mine« in »Lastavici v slovó«, ne more povedati »ničesa izvestnega, kar se tiče njiju izvira« ter pristavlja: »No vendar pa tudi le ni uprav nemogoče niti ni baš takó neverjetno, da nam Orožen v pesmi »Vse mine« opeva resnične svoje izkušnje naravnost po dotičnih predmetih: rěčnih, stvarnih in osebnih.«

G. Fékonja je tedaj o tej pesmi iste misli, kakor je bil g. Pribožič.

Baš te besede Fekonjeve so me pa vzpodbodle, da sem hotel stvári priti do dná. Ni mi bilo treba dolgo iskati, da sem v zbirki Jacobijevih poezij našel dotično pesem, in zdaj prosim blagovoljnega bralca, naj primeri nemški izvirnik s slovenskim prevodom.

Nach einem alten Liede.

Sagt, wo sind die Veilchen hin,
Die so freudig glänzten,
Und der Blumen Königin
Ihren Weg bekränzten?
»Jüngling, ach! der Lenz entflieht;
Diese Veilchen sind verblüht.«

Vse mine.

Kde so moje rožice,
Pisane in bele?
Moj'ga srca ljub'ce,
Žlahtno so cvetele --
Ah, pomlad je šla od nas,
Vzela sta jih zima, mraz!

Sagt, wo sind die Rosen hin,
Die wir singend pflückten,
Als sich Hirt und Schäferin
Hut und Busen schmückten?
»Mädchen, ach! der Sommer flieht;
Diese Rosen sind verblüht.«

Führe denn zum Bächlein mich,
Das die Veilchen traukte,
Das mit leisem Murmeln sich
In die Thäler senkte.
»Luft und Sonne glühten sehr!
Jenes Bächlein ist nicht mehr.«

Bringe denn zur Laube mich,
Wo die Rosen standen,
Wo in treuer Liebe sich
Hirt' und Mädchen fanden.
»Wind und Hagel stürmten sehr;
Jene Laube grünt nicht mehr.«

Sagt, wo ist das Mädchen hin,
Das, weil ich 's erblickte,
Sich mit demuthvollem Sinn
Zu den Veilchen bückte?
»Jüngling, alle Schönheit flieht;
Auch das Mädchen ist verblüht.«

Sagt, wo ist der Säng' er hin,
Der auf bunten Wiesen
Veilchen, Ros' und Schäferin,
Laub und Bach gepriesen?
»Mädchen, unser Leben flieht;
Auch der Säng' er ist verblüht.«

Kde so moje tičice,
Kam so odletele?
Oh nedolžne pevéice,
Kak' so žvrgolele —
Zanjke b'le nastavljene,
Tič'ke so se vjele vse.

Kde je hladni potok moj,
Kder sem se sprehajal,
Ko skušnjav nevarni boj
Mene je obdajal? —
Suša vélika bilá,
Zemlja je popila ga.

Kde je moja utica,
Utica zelena?
Kde je hladna senčica,
Z lipice spletena? —
Hud vihar podrl je njo,
Ah, zelena več ne bo!

Kde je tista deklica,
V vrtu je sedela?
Lepa kakor rožica,
Pesnice je pela —
Hitro, hitro mine čas,
Mine tudi lep obraz.

Kde je pevec zdaj vesel,
Ki je to prepeval?
Naj bi enkrat še zapel,
Kratek čas nam delal! —
Hitro, hitro mine čas,
Ah, ne bo ga več pri nas!

Kdor objektivno presodi obé pesmi, mora pač pritrditi, da je Orožnova pesem samó prost prevod Jacobijevega izvirnika. *Fr. Levéc.*

LISTEK.

„Matica Slovenska“. Društvene knjige za leto 1889., posebno „Dušeslovja“ I. del, pošle so do malega. Ker po tej knjigi, zlasti sedaj, ko je izšel nje drugi del, veliko povprašujejo, ustrežejo „Matičnemu“ odboru tisti bivši člani, ki še niso poravnali letošnje udnine in ne mislijo več vztrajati pri „Matici“, ako mu vrnejo I. del „Dušeslovja“, ki zánje nima tolike vrednosti. V zameno dobé kako drugo založno knjigo iste cene. — Vsem društvnikom, ki so lani pristopili na novo, ki imajo tedaj le II. del Erjavčevih spisov, bodi povedano, da je I. del tudi še dobiti po založni ceni

70 kr. — Takisto bode ustrezno marsikateremu društvniku, ako mu naznamo, da se „Vodnikove pesni“ še vedno dobivajo v zalogi „Matice Slovenske“. Cena posamičnim iztiskom je 50 kr.

»Popotnikov koledar za slovenske učitelje, 1891.« Že večkrat smo imeli priliko slovensko občinstvo opozarjati na ta izvrstno in trudoljubivo sestavljeni in urejeni koledar ali bolje šematizem slovenskega učiteljstva, ki je tudi za tekoče leto iznova v mnogih ozirih popravljen in spopolnjen prišel na svetlo. Šematizem obseza poleg raznovrstnega koledarskega drobiža statistički pregled in imenik in poslovni red zveze slovenskih učiteljskih društev, dalje spisek najvažnejših perijodiških in uradnih opravkov šolskih vodstev in krajnih šolskih svetov, šolske praznike, imenik važnejših člankov, ki so bili zadnjih deset let natisnjeni v »Popotniku« (sestavil ga je g. Fr. Kocbek), popis vseh šolskih oblastev t. j. imenik naučnega ministerstva, vseh deželnih, okrajnih in krajnih šolskih svetov po slovenskih deželah ter končno popis in imenik vseh učiteljšč in ljudskih šol po Krajskem in po slovenskem delu Štajerskega, Koroškega in Krajskega. Pri vsaki šoli je natančno popisano vse učno osobje, leto kdaj se je ustanovila šola, število razredov, učencev in učenk v vsakdanji in v ponavljalni šoli, kakor tudi število otrok, ki bi bili sploh dolžni hoditi v šolo. Povsod je pridejana tudi opazka, ali ima dotična šola tudi vrt ali drevesnico in v kateri plačilni razred je uvrščena učiteljska služba. Sploh se vidi iz vse knjižice, da se je nje urednik gosp. nadučitelj M. J. Nerat v Mariboru (Reiserstrasse 8) pošteno potrudil, da bi ustregel vsem raznovrstnim zahtevam, katere stavi slovensko učiteljstvo do take knjižice. Mi bi pa želeli, da bi gosp. Nerata ne podpiralo le učiteljstvo, ampak da bi si ta koledar omissil vsakdo, ki ima z ljudskim šolstvom našim kaj opravka, zakaj v osebnih stvareh mu bode mnogokrat zanesljiv kažipot. Cena njegova je primerna. V platno vezan stoji po 1 glđ. 20 kr., z zlato obrezo po 1 glđ. 35 kr., v usnje vezan z zlato obrezo in zaklopnico 1 glđ. 50 kr. (po pošti 5 kr. več). Dobiva se pri gosp. uredniku Neratu v Mariboru.

»Božič pridnim otrokom.« Slovenski mladini poklonil *Alojsij Vakaj*. Leto prvo. Cena s poštnino vred 15 kr. Maribor 1890. — Ta drobna knjižica obseza na 48 straneh pet kratkih povestij, izmed katerih so bile nekatere že priobčene v „Vrtci“ in „Slov. Gospodarji“. Žal, da o nji ne moremo poročati toli ugodno, kakor bi želeli sami; zakaj knjižica kar mrgoli stilistiških in tiskovnih napak, poleg tega pogrešamo do cela ónega preprostega in lahkega pripovedovanja, katero mora dičiti spise za mladino. Kakó naj uneje dete stavke, kakor: „Čista duša je zmaga malikovanja in nejevere — ter posebno zaupanje v presveti zakrament altarja“ (str. 20.). — Dalje: „Le enkrat mi pride v misel — preteklost — polno sreče, dušnega miru in bogato — dobre otroške vere“ (str. 21.). — „Slednjič dobil sem od pregledavanja orožja in oblačil tujih narodov veselje do potovanja“ (str. 28.). — „Smatrali so me le za dohodniški izvir, da se z menoj prav bogato — okoristijo“ (str. 34.). — „Oh bil sem v dvoumju“ (str. 34.). — „Kadar je bila nadaljevala naša družba drugi dan svojo vožnjo, slišali smo zvona ljube glasove od koder so došli prijazni glasovi“ (str. 41.). — Neizrecno slabi so stavki, kakor: „Mati naju slečejo iz plaščev in se ž njimi vsedeva za mizo“ (str. 22.); . . . „ker domišljija moja je bila pripravna se pečati s tujimi narodi“ (str. 22.); . . . „kako sta blažena Marija in Jožef v Betlehem potovala ter tamkaj bil Jezušček v štalici (sic!) rojen in v jaslice položen, a zraven sta bila oslek in volek“ (str. 23.). — „Kadar je bila zima prve svoje kosmiče po pustej zemlji raztresla, sem vprašal pismeno stariše, bi-li v Božiču zopet domov potoval, so oče sklenili, naj rajši ostanem v Berlinu pri teti“ (str. 28.). — Na strani 31. čitamo stilistiški nēstvor „ . . . ni mi bilo možno tega daru storiti“; na str. 33. . . . „prevzamem zopet svoje učenje“; na str. 36. . . . „ne najde

prilike celi praznik — praznovati“; na isti strani: . . . „pri tem mislite na lučice, ki so se negdaj od naših starišev za nas v veselje užigale“; na str. 37. . . „Bil je od faranov, kakor oče češčen“; na str. 38. . . „Tu in tam se vidi luč okrožena množice ljudi, ki se bližajo . . .“; na str. 39. . . „Sv. maše v raznih cerkvah so nam storile skoraj celo noč živo“; na str. 41. . . „in storim najboljše sklepe“; na str. 43. . . „Moj vstop je pretrgal ta mični prizor“; na str. 43. . . „In takoj zaori od nježnih otroških glasov lepo prednašano petje.“

Dovólj! In kaj takega se celó hvali, izrecno hvali pri nas! Izpisati bi morali vso knjigo, ako bi hoteli navesti obile napake. Vender si ne moremo kaj, da ne bi izpisali še stavka na strani 11. Pisatelj ondu pripoveduje o déklici, potujoči z bolnim očetom po snežni cesti. Hipoma se zgrudi oče na tla, kri se mu vlije, déklica pa poklekne poleg očeta in moli: „O Jezus, moje usmiljenje! Tolikokrat si mi vže pomagal, pomagaj mi še danes. Molila bodem za paganske otročiče in ti nosila denarjev za-nj.“ Tak ó n mislila in ni mogla moliti déklica poleg umirajočega očeta, saj v tem hipu izvestno ni mislila na — paganske otročiče! Vse to je skrajno pretirano! — Mimogredé omenjamo, da se nam zdi francoski vzklík na str. 32. „C'est curieux“ popolnoma odveč (sicer se pa to tudi ne pravi „bodite srčni“, kakor prelaga pisatelj, nego „to je čudno“); takisto nepotrebni so latinski stavki, in ako se že navajajo, dodaj se jim vsaj točen prevod. Sploh mislimo, da so posamični stavki v tej knjižici neumevni, in to je nje najhujša hiba! Otrok mora zlahka razumeti sam, kar bere; sicer mu povest ne koristi nič, nego le dolgočasi ga, in bodisi še takó lepa, še toli poučna! Od nas pa tudi ne more zahtevati nihče, da bi stali za čitajočim otrokom in mu na vsaki strani razlagali nejasne stavke, nego dolžnost pisateljeva je, da piše točno, da piše preprosto in končno tudi, da piše pravilno. Kakor v pre mnogih spisih za mladino, pogrešamo tudi v tej knjižici teh svojstev, in zategadelj ne bode do cela dosegla namena svojega. — Upajmo, da se bode g. pisatelj oziral na ta splošna pravila, ako kdaj izdá drugo knjižico takih povestij. —

Obča bibliografija. Obča knjigarska zaveza je poverila knjigarno delniške tiskarne v Zagrebu, da za občo bibliografijo dobiva vse knjige in časopise, kar jih izhaja v hrvaškem, srbskem, slovenskem in bolgarskem jeziku. Ta bibliografija se priobčuje vsak teden v knjigarskem glasilu, in takó se précej zvé v književnih krogih, kaj je izšlo novega in v katerem jeziku. Naprošeni so torej vsi založniki in pisatelji, da vsakega dotiskanega dela svojega pošljejo po jeden iztis z naznačeno ceno knjigarni delničarske tiskarne, katera ga bode plačala ali pa vrnila, ko ga oglasi. Časopisov se pošilja samó prva številka.

»Brivec« se imenuje nov šaljiv list, ki je začel letos izhajati v Dolenčevi tiskarni v Trstu vsako drugo in zadnjo soboto meseca. Cena mu je 1 gld. 80 kr. za vse leto.

Nova tiskarna. Gospod *Dragotin Hribar*, večletni vodja »Národne Tiskarne«, odprl je v Celju novo društveno tiskarno, katero priporočamo zlasti štajerskim Slovincem.

Slovenske učne knjige za ljudske, obrtne in srednje šole. V poslednjem zasedanju deželnega zbora kranjskega je poročal deželni odbor (poročevalec *dr. Vošnjak*) o tem vprašanju, ki je toli važno za razvoj slovenskega šolstva in nasvetoval, da se iz deželnega zaklada podpira izdavanje šolskih knjig, katere so še potrebne za slovenske ljudske, obrtne in srednje šole. Deželnega odbora poročilo navaja, da se je deželni zbor že večkrat bavil z vprašanjem o slovenskih učnih knjigah. Bodi to poročilo navedeno v poglavitnih točkah.

Ko se je z ministerskim ukazom leta 1871. uvedel slovenski jezik kot učni jezik za nekatere učne predmete na nižjih razredih gimnazij v Ljubljani, Novem Mestu in v

Kranji, pokazale so se težave, ker ni bilo učnih knjig. V svojem ukazu do deželnega šolskega sveta je poudarjal tedanji minister za uk in bogočastje, Stremayr, da ni skoraj nobenih slovenskih šolskih knjig in vadbenic ter se je zato izjavil, da je neizvedno, v višje razrede srednjih šol takoj uvesti slovenščino kot učni jezik. Dovolilo se je le, da se dijakom s slovenskim učnim jezikom verouk tudi v višjih razredih razlaga v tem jeziku in da se smejo tudi poskušati prevodi iz tujih jezikov v domači jezik, naposled, da se sme tudi pri drugih predmetih razlagati slovenska terminologija, kolikor so jo namreč strokovnjaki spoznali za veljavno. Dokler se ta glavni pogršek popolnoma ne odpravi, toliko časa ni mōči odpraviti obstoječih nedostatkov in ustanoviti posebnih zavodov s popolnoma nemškimi in drugih zopet s popolnoma slovenskim učnim jezikom. Gledé na ta ukaz je predložil deželni odbor leta 1873./74. visokemu deželnemu zboru poročilo in nasvetoval, naj se ustanovi zaloga slovenskih šolskih knjig in založi iz deželnega zaklada. Nató je sklenil deželni zbor, da se ustanovi deželna zaloga šolskih knjig za izdavanje slovenskih učnih in vadniških knjig za srednje, meščanske in strokovne šole. Za ustanovitev te zaloge se je dalo deželnemu odboru 10.000 gld. kot brezobrestno predplačilo iz deželnega zaklada. Iz tega kredita je plačal deželni odbor troške za izdajo latinske slovnice, latinsko-slovenskih vaj in slovarja v skupnem znesku 2285 gld. 70 kr., iztržil pa je za te šolske knjige 2759 gld. 67 kr. Deželni zaklad je imel torej pri teh dveh šolskih knjigah 473 gld. 97 kr. presežka, pri čemer pa je vsekakor opomniti, da je nagrade pisateljem plačalo naučno ministerstvo.

Leta 1883. se je obrnil F. Bamberg in Kleinmayr do deželnega odbora, naj se mu dovoli 500 gld. podpore, da izdá fiziko A. Senekoviča in mineralogijo Fr. Erjavca. Zajedno je prijavila navedena knjigotržnica, da je zato, ker se je slovenski učni jezik razširil na vse učne predmete nižje gimnazije razven grščine, prevzela izdajo učnih knjig, potrebnih za slovenske vzporedne razrede gimnazijske in da jih je že več izdala. Leta 1883. je dovolil deželni zbor to podporo, ker je bila izdaja obeh učnih knjig zagotovljena.

Leta 1884. je prejela založna knjigotržnica F. Bambergova od deželnega odbora 200 gld. podpore za izdajo »Aritmetike za učiteljski ča« prof. J. Celestine in leta 1885. 150 gld. podpore za izdajo »Slovensko-latinskih vaje« prof. Fr. Wiesthalerja in 200 gld. za »Vadbe v skladnji latinski«, katere je spisal prof. V. Kermavner. Tudi prof. J. Jesenku v Trstu se je dovolilo po 150 gld. podpore za izdajo »Občene zgodovine II. in III. del«, prof. J. Celestini pa 100 gld. nagrade, ker je sestavlil navedeno učno knjigo.

S tem je bilo dovršeno izdavanje slovenskih učnih knjig za gimnazije, ker se od leta 1883. dalje slovenski učni jezik ni več uvedel za noben predmet; na realki pa je sploh za vse učne predmete zgolj nemščina učni jezik, izvzemši veronauk in slovenski jezik za slovenske učence.

Že z navedenim ministerskim ukazom 1873. leta se je obljubila ustanovitev posebnih gimnazij s slovenskim učnim jezikom, ako se preskrbê potrebuje učne in pomožne knjige. Od ónega časa je minulo 17 let, toda na višjih razredih celó tistih gimnazij, na katerih je v nižjih razredih za slovenske učence slovenski jezik učni jezik, ondu je nemščina še vedno učni jezik. Da bi vendar že mladina slovenska lože napredovala v višjih razredih gimnazijskih, naprositi bi bilo iznova učno upravo, naj višje razrede uredi primerno učenemu jeziku na nižjih razredih. Deželni odbor pa naj se pooblastí, da sme tudi učnim in pomožnim knjigam, potrebnim za te razrede, dovoljevati podpore, da se knjige čim prej omislijo in se takó odpravi jedina zapreka, katera ovira razširjenje slovenskega učnega jezika na srednjih šolah. Kar se dalje tiče učnih knjig za slovenske ljudske šole,

izdala jih je nekoliko zaloga c. kr. šolskih knjig na Dunaji, nekoliko pa tudi drugi založniki. Ko se je z ukazom c. kr. deželnega šolskega sveta leta 1883. tudi na trirazrednih in večrazrednih slovenskih ljudskih šolah uvedel slovenski jezik kot izključni učni jezik, izpremenile so se seveda tudi učne knjige. Mestni šolski svet v Ljubljani je torej že leta 1885. ustanovil in sklical posebno enketo, sestojajočo od profesorjev srednjih šol in ljudskih učiteljev, katera naj bi spisala slovenske učne knjige, kolikor jih je treba. Toda skoro potem, ko je izdala »Prvo nemško slovnico«, razdružila se je. V tem času pa se je določil v šolskem letu 1889/90. slovenski jezik kot učni jezik celó v petem razredu javnih ljudskih šol, in zdaj se je pokazala neizogibna potreba, da se omislijo primerne učne knjige. Deželni odbor se je torej obrnil do deželnega šolskega sveta kranjskega, naj mu naznani tiste učne knjige, katere je treba še izdati za slovenske ljudske in srednje šole. Ko je deželni šolski svet zaslusal zvedence, ugodil je tej prošnji.

(Konec prihodnjič.)

Dr. J. V.

Slovensko gledališče. — Predstava dne 4. prosinca: »Moj prijatelj Njeklužev«. Drama v petih dejanjih. Ruski pisal Al. J. Palm, preložil Fr. Gestrin. — Ta močno realistiški navdahnjena drama je izborna pisana slika iz novodobnega življenja ruskega. Junakov nima, kakešnih smo vajeni v drugih dramah; junak Njeklužev je lokav slepar, do cela izprijen človek, kateri si je pa vendar vedel pridobiti toliko zaupanja, da ga kar vprek nazivljejo »prijatelja Njekluževa«. Junakinja Nataša je vtelesena podoba dekliške vzgoje ruske, na pol izobražena, idealistiška, prenapeta. Ko ji Njeklužev v drugem dejanji odkrije doseganje življenje — po mislih naših najkrasnejši, četudi dókaj smel prizor vse drame — pripravljena mu je žrtvovati imenje in čast; celó v pregnanstvo bi hotela z njim. Vzdrami se šele v usodnem hipu, ko zadene Njekluževa zasluzena kazen; ljubezen do častnega očeta in zdravi nje prirodni razum jo rešita nji sami in rodbini. — Gospod *Borštnik* (Njeklužev) in gospá *Borštnikova* (Nataša) sta ugajala popolnoma; takisto gospodičina *Nigrinova*, gospá *Danilova* in gospod *Danilo*. Gospod *Sršen* (oče Laptjev) pa zopet ni bil več nalogi svoji; tudi epizodistov ni kaj hvaliti. Sploh opažamo, da se posamični igralci preveč in prepogostoma zanašajo na šepetalec in grešé na dobro voljo občinstva. Vender smemo od njih zahtevati vsaj to, da se dobro učé svojih nalog, ako že prizanesno ne navajamo drugih hib, kakor bi jih lahko grajali po vsi pravici. — »Moj prijatelj Njeklužev« je stalna igra gledališč slovenskih in se bode brzkone ohranila tudi na gledališču slovenskem.

Predstava dne 6. prosinca: »Nad prepadom«. Drama v jednom dejanji. Spisal Jaroslav Vrchlicky, poslovenil Ivan Gornik. — »Mesečnica«. Komična opereta v jednom dejanji. Poslovenil J. Bavdek Ulčarjev. Uglasbil Iv. pl. Zajc. — Vrchlickega 'gra izvestno ni pisana za veliko občinstvo, ker nima ni zapletenega dejanja ni efektnih prizorov; rekli bi, da je sloveči pisatelj češki napisal zgolj razgovor, seveda duhovit razgovor treh oseb o različnih pojavih književnega in družabnega življenja, kateri pa se završuje jako dramatiški. Gospá *Borštnikova* in gospod *Borštnik* sta hvalno zvršila sicer težko nalogo svojo in dosegla lep uspeh, toda v igri g. *Danila* so se kazale nekatere negotovosti. — Opereta »Mesečnica« (dirigent g. Gerbič) še vedno ugaja občinstvu, dasi se je ponavljala že sedemkrat. Gospodičina *Nigrinova* je bila pristna Markeza Fourgnon d'Enfer, ki toli strogo pazi, da bi nje sin Inocent ne ugledal nobenega ženskega bitja; takisto priznalno moramo omeniti gospodičine *Daučeve* v nalogi mladega Inocenta in gospé *Gerbičeve*, predstavljajočo lokavo vrtnárjevo hčerko Liziko. Gospod *Perdan* (sluga Dominik) nam je prijal kakor v igri takó v petji, 'gospod *Bajec* je zadoščal. Lahko rečemo, da je prva ta letošnja opereta popolnoma uspela; občinstvo je čestokrat z glasnim priznanjem odlikovalo posamične glasbene točke.

Predstava dné 11. prosinca: »Zakotni pisare«. Veseloigra v štirih dejanjih. Spisal A. pl. Winterfeld, poslovenil J. Kalan. — Ta igra izvestno ne pripada boljšim proizvodom, vendar bi bila ugajala dókaj boljše, da so bile naloge točno naučene. Posamični prizori so bili dobri, vendar se nam je zdelo, da pretirani. Iznem igralnega osobja nam je pohvalno omeniti gospé *Borštnikove* in gospé *Danilove*, poleg njih gg.: *Sršena*, *Perdana* in *Borštnika*. Druge igralce je prepogostoma zapuščal spomin, in celotni vtisek te predstave ni bil najboljši.

Predstava dné 18. prosinca: »Čevljar baron«. Gluma v treh dejanjih. Poslovenil Jakob Alešovec. — Od iger, kakor je »Čevljar baron«, pač ni pričakovati posebne dramatiške vrednosti, ali komur je do smeha, ónemu zadošča do cela. Gospodičina *Slavčeva*, ki je ta večer prvič nastopila v večji nalogi, igrala je čevljarskega učenca pristno, kakeršen je in pokazala lepo nadarjenost za komične partije; gospodičina *Nigrinova* je takisto završeno pogodila »izobraženo« kuharico; nalogo mojstra Podplata pa je prevzel iz posebne prijaznosti g. *V. Jenič*, katerega še večkrat želimo videti na odru slovenskem. Zbor čevljarskih pomočnikov si je pridobil mnogo pohvale, drugi igralci so zadoščali. Omenimo še, da sta gospodičina *Slavčeva* in g. *Jenič* pela nekaj pohvalno vzprejetih kupletov. katerih snov je zajeta iz sedanjosti; vendar bi bili pri nekaterih teh točkah želeli točnejšega izgovorjanja.

Predstava dné 25. prosinca: »Ni moj ukuse«. Dramatična šala. Spisal Ignacij Borštnik. — »Trnje in lavore«. Drama v dveh dejanjih. Po Lefontu poslovenil Fr. Koučan. — Prva igra bi utegnila prijati manjšim odrom, dasi je nje snov dókaj neverjetna in prisiljena. Občinstvo ljubljansko se ni moglo káj ogreti zánjo. — »Trnje in lavore« prištevamo dramam, ki zanimajo poslušalca od prvega hipa do zadnjega; dobro igrana mora uspevati povsod. Občinstvo je bilo jako zadovoljno ž njo in je zlasti g. *Borštnika* (kateremu na korist je bila ta predstava), gospodičino *Slavčovo*, gospó *Borštnikovo* in g. *Verovška* često odlikovalo z glasno in trajno pohvalo. Menj so ugajali drugi igralci, katere moramo znova opozarjati, naj se vestneje učé svojih nalog. Občinstvo menda že smé zahtevati, da dotičniki ne kvarijo najlepših prizorov, ker se jim zapleta govor, da ni dveh treh besed ne morejo izgovoriti točno! — Gledališče je bilo polno do zadnjega prostora, dokaz, da je g. Borštnik jako obljubljen gledališkemu občinstvu našem.

Književnost hrvaška. Naglašati nam ni treba, kakó so si Rusi dandanes pridobili prvo mesto v svetovni pripovedni književnosti. Veselo pozdravljamo novo podjetje v književnosti hrvaški, namreč »Rusko biblioteko«, katero je v Zagrebu jel izdajati *Mil. pl. Mareković*. V drobnih snopičih bodo izhajale izbrane pripovedke najslavnejših romanopiscev ruskih. Doslej so izšli štirji zvezki, ki nam podajajo *Tolstega* pripovedko »Djetinstvo« v prevodu *A. Harambašiča*, ki je istega pisatelja slavno delo »Vojna in mir« že lani preložil na hrvaški jezik. Želimo, da bi podjetje, ki ima tudi prav lično zunanjo obliko, napredovalo prav pridno! — Lani ustanovljena »Knjižara dioničke tiskare« je zadnji čas izdala nekoliko prav zanimivih knjig in knjižic. Najprej navajamo prevod Seemanove: *Mythologije Grka in Rimljanov*, namenjene mladini srednjih šol in drugim izobraženim ljudem. To lepo knjigo, katero lepša 83 podob, priporočamo tudi Slovencem. Šteje 263 strani in stane 1 gl. 60 kr., ukusno vezana pa 2 gl. Ista knjižara je preskrbela novo izdavo *Palmotičeve* drame »Pavlimir«; Palmotič je najplodovitejši dramatik in pesnik starega Dubrovnika. Prof. *Milčetič* je tej izdavi za uvod napisal nekoliko ertic o dubrovniško-dalmatinski drami sploh in o italijanskem vzoru, po katerem je Palmotič spisal »Pavlimira« svojega. — V posebni knjižici je izšla učena in prezanimiva razprava prof. *dra. Šrepla*: »Apulejeva

priča *Amor i Psihe*. Gosp. profesor je to pravljico prav lepo preložil na hrvaški jezik, raztolmačil jo in navёл nekoliko podobnih pravljic iz hrvaške narodne književnosti. — Imeniten prinesek za narodno blago je »Sbirka zagonetak« (ugank), katere je nabral pisatelj *Vuković* po časopisih, starejših knjigah in med ljudstvom samim. Ista knjižara je izdala *Andersonove* »Izabrane priče za mladež« in *Kovarčeve* »Mrtve kapitale«, pripovedko, katero prištevajo najboljšim plodovom novejšje beletristike hrvaške. — V knjižari Strmeckega so izšle »Sabrane pjesme Rikarda Jorgovaniča«, katere je uredil in ocenil znani pesnik *Harambašić*. Rajni Jorgovanič je imel prelepih pesniških darov in je bil tudi izvrsten feljtonist. Le škoda, da je umrl v najlepšem cvetu mladosti svoje, predno se je še prav razvil. Mnogo pesmij je zapustil nedovršenih. Zbrane pesmi njegove veljajo le 80 kr. — Marljivi nabiralec narodnega blaga *Vuk Vrčević* je zopet nabral lepo knjigo »Narodnih pripovjesti i presuda iz života po Boki Kotorskoj, Hercegovini i Crnojgori«; tiskal jo je Pretner v Dubrovniku. Vrčevićeva knjiga se priporoča sama po imenitni vsebini svoji. Druga v Zadru tiskana knjižica »Pustinjake« od *S. P.* nam podaja zgodovinskih črtic iz bokeškega življenja koncem minulega in začetkom našega veka. — Marljivi pedagoški pisatelj *Ljudevit Tomšić* je mladini hrvaški podaril novo knjigo »Lov na lavove«, katero je spisal po nemških pisateljih Scholzu in Hartmannu; *Davorin Trstenjak* pa v najnovejši knjigi svoji: »Mladi učitelj«, podaja mnogo koristnih svetov in naukov roditeljem in učiteljem. — Učitelj *Kempf* v Požegi je v posebni knjigi »Listovi iz Afrike« priobčil pisma, katera mu je pisal rojak *Lerman*, član Stanleyjeve ekspedicije na Kongu. Neposredna poročila iz tujih krajev so gotovo najboljša. *Lerman* pa ne opisuje samó, kar je videl in doživel, nego tudi nabira zanimive stvari in jih pošilja v domovino svojo, narodnemu muzeju zagrebskemu. — Trudoljubivi hrvaški potopisec *Hirc* je pri Hartmanu v Zagrebu izdal drugi zvezek »Hrvatskoga Primorja«; ondu popisuje Trsat, Grobničko polje, Ovčar, Dolino Rječine in pripoveduje, kakó hrvaški Primorci ribe lové. — Preveda *Rambaudove* »Povjesti Rusije« sta izšla zadnja dva zvezka. Imenitno delo je olepšano z nad sto podobami in dvema mapama. Pri tej priliki ga znova kar najbolj priporočamo tudi občinstvu slovenskemu. — Koledarjev, ki se vsako leto znova vračajo za razne stanove in potrebe, ne bodemo naštevali. Jedna sama knjižara v Zagrebu jih je izdala deset vrst. Ali tudi manjša mesta hočejo imeti domače svoje koledarje, ki pa nimajo velike književne vrednosti. Takisto se zdaj tu zdaj tam pokaže nov lokalni list, ki je le na škodo drugim listom. Vsekakor pa moramo omeniti novega beletristiškega lista »Pobratima«, ki je z novim letom po dvakrat na mesec jel izhajati v Zagrebu. Ureduje ga *prof. Vitanović*, ki ga je namenil mladini srednjih šol. Potreba takšnega lista se dá zagovarjati in pobijati. Kritika je neusmiljeno zgrabila in obsodila prvo številko. To je preneglo; nekoliko števil bi se lahko počakalo, predno se izreče končna sodba. — Akademija jugoslovenska v Zagrebu je izdala imenitno znanstveno delo: »Geografske koordinate ili položaji glavnijih tačaka Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i djelomice susjednih zemalja Bosne, Hercegovine, Kranjske« i. t. d. Sestavil jih je jako trudoljubivo *prof. dr. Pilar*. Knjiga ima malone same številke, stane pa 4 gld. Od »Historijskih spomenikove« je izdala IX. knjigo »Listina o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike«, priobčil akademik *prof. S. Ljubić*. Ta knjiga šteje 31 tiskanih pól in podaja pisma od leta 1423.—1452., torej o dóbi, ki je za balkanske Slovane posebno imenitna. Nova knjiga akademiškega glasila »Radac« pa ima štiri filološke razprave. *Prof. dr. Šrpeš* je napisal dve: »Analogija u sintaksi gramatičnih padeža lat. i hrv. jezika« in »Latinski izvor i ocjena Kačićeve gramatike« (od g. 1604.) *Prof. dr. Marešić* razpravlja »O nomi-

nalnom akcentu s obzirom na litavski, grški i staroindijski.« V četrtem članku nadaljuje *prof. Valjavec* svoja »Izpitivanja o naglasu novoslovenskoga jezika.« — Društvo sv. Jeronima je podarilo udom svojim za leto 1890. štiri knjige: Danica, koledar i letopis, ima več poučnih in zabavnih člankov, pisanih v lahko umevni besedi. Najbolj to knjigo priporoča to, da se tiska v 33.000 iztiskih. V »Životinjah« nadaljuje *Davorin Trstenjak* lani začeto popisovanje ptičev. V tretji knjigi poučuje *Josip Kotarski* kmeta »O pristojnom ponašanju i o čistoći.« Gotovo koristna knjiga! Naposled je *Ž. Zorić* spisal izvirno pripovedko iz fevdalne dobe, naslovljeno »Grof Borovečki i Jelka Večevićeva.« Vseh knjig je za 40 tiskanih pól. — Matica hrvaška prav zdaj razpošilja udom svojim sedem knjig za leto 1890.; pet je zabavnih, dve sta poučni. Zabavne so: »Izabrane pjesme Petra Preradovića; »Na rodjenoj grudī«, ladanjske slike, spisal *Sándor Gjaljski*; »Oda-brane crtica i pripoviestī« iz peresa rajnega *Nikole Tordinca*; »Iz primorskoga života«, pripovedke *Sime Matavulja*; »Zablude matere«, igrokaz u četiri čina, in »Kita cvieća«, vesela igra u jednom činu, obe spisala *Hermína Tomičeva*. Poučni knjigi sta: »Slike iz obćega zemljopisa«, spisal *prof. dr. Ž. Hoić*, II. knjiga, in »Bihać i Bihaćka krajina«, spisal *Radoslav Lopašić*.

Muzej za Bosno in Hercegovino. V Sarajevu se je osnoval muzej za Bosno in Hercegovino. Imel bode oddelek za prirodoslovje, prazgodovino, arheologijo in antropološko-etnografski oddelek. Muzej utegne biti kdaj jedna najzanimivejših zbirk evropskih.

Spomenik Dobrovskemu namerja v Pragi postaviti pariško društvo „Dobrovski“, ki je že začelo nabirati radovoljne doneske. Model tega spomenika bode razstavljen na letošnji deželni razstavi češki.

Anton Dvořák. Kakor poročajo češki listi, dovršil je slavni skladatelj *Anton Dvořák* največje dosedanje delo svoje »Requiem«, katero se bode najprej proizvajalo v narodnem gledališki praškem, nato pa v Birminghamu, kjer ga bode dirigiral dunajski glasbenik Richter. Kritika pravi, da je to v obče največje glasbeno delo sedanje dobe, in da je v njem prvokrat duh slovanski poletel kár najviše ter dosegel genij najslavnejših skladateljev nemških in francoskih. — Poroča se tudi, da je vseučilišče v Cambridgu Dvořaka imenovalo častnim doktorjem glasbe, vseučilišče v Pragi pa častnim doktorjem filozofije.

Henrik Sienkiewicz, sloveči romanopisec poljski, odpotoval je nedavno v vzhodno Afriko, da se pouči o življenji afriških robov, katero hoče opisati v daljšem romanu.

»Balkanska carica.« To znano dramatiško delo črnogorskega kneza Nikite je uglasbil grški glasbenik D. Giorgio. Prvič se bode pela ta opera v carskem gledališči peterburškem vpricho ruskega carja in kneza-pisatelja, skladba sama pa izide pri Schmidtu in dr. v Trstu.

Umrša pisatelja slovanska. Dne 18. grudna p. l. je izgubila ruska književnost slavnega pisatelja *Grigorija Petroviča Danilevskega*, ki je okolo petdeset let deloval na pripovednem polji. Pisal je zlasti zgodovinske romane, izmed katerih so mnogi preloženi na druge jezike evropske; na hrvaščino n. pr. „Pot v Indijo“, „Iztočni pijo-nirji“ in „Zapaljena Moskva“. — Dne 12. prosinca p. l. pa je umrl v Belemgradu dr. *L. Lazarević*, nekdanji telesni zdravnik kralja Aleksandra I. in duhovit pisatelj srbski. Pokojnik je slovel za jednega najboljših pripovedovalcev srbskih; imenovali so ga srbskega Turgenjeva.

Srbsko gledališče. Srbski dramatik *M. Cvetić* je spisal dramo »Duša n«, ki je popolnoma uspela na gledališči belgrajskem. Srbska kritika jako hvali to delo, češ, da

se vredno pridružuje istega pisatelja »Nemanji« in »Lazarju«, s katerima vred kaže naj-sijajnejšo dōbo srbske zgodovine, dōbo Nemaničev. Patrijotska tendencija in umetniška dovršenost, dobro igranje, lepa scenerija in bogate oprave, vse to je do cela zadovoljilo in uprav navdušilo občinstvo. — Omenjamo še, da je rojakinja naša gospodičina *Av-griņova* predstavljala carevno Angelijo.

Nova ruska opera. P. Čajkovskega „Pikovaja dama“, kateri je prijatelj umet-nikov M. Čajkovskij napisal libreto po Puškinovi povesti, pela se je z velikim uspehom prvič v peterburškem Marijinskem gledališči dne 7. grudna meseca m. l. Libreto so vlo-žene nekatere pesmi Batjuškove, Žukovskega in Riljeva.

Listnica. — Ljuboslav. »Pri luni ljubāv si prisegla,

S poljubom potrdila jo« —

res, taka prisega drži na veke! — Pošiljatelju sonetnega venca »Materno srce«: Requiem aeternam dona eis, Domine! — Miser.

»Nedolžni pevaj, ljubi slavček, pevaj,

Milo pesem tvoja naj doni!

Počivaj, na grobu mi sedevaj!

Ko z drugimi deva ljubljena se veselí.«

Zgōdi se, ako že nečete drugače! — Frigidus. O tisti poeziji, katera se Vam baje raz-cvita v duši, zapazili nismo v poslanih šestih pesmih ničesar. — Zvonimir. Takim po-skušujam naš list nima prostora. — Andrejev. Takisto. — Brinjevski.

»Spolnile bodo se željé,

Da bova prav lep par, (sic!)

Sedaj pa le do njé,

Od tod pa pred oltar« —

čestitamo Vam prav od srca! — O družih pesmih molčimo. — Vekoslav. Mojega — sladkega; veselí — trpél; vživati — spremljati; cerkvice — deklica; smeje se — vrneš se — i. t. d., i. t. d. — to menda vender niso rime! Kakó sodimo vsebino sámo, tega Vam niti ne povemo. — S. O.

»Prilepljen jezik je . . . solzé očesa

Ti pričajo, da res mi je hudo« —

gotovo, nam tudi, zlasti ko nam napósled celó kažete srčno rano svojo. — T. G. (»Na razvalinah«); Potočin; J. V. (»Živa mirta«; »Meni srce vroče bije«); M. (»Poslanica«); Izeslav; A. G. (»Devinskemu gradu«); —v—; Srpoš: Nerabno. —

Posleduje čase opažamo, da nam zlasti od mlajših pesnikov naših dohaja obilo sonetov, časih celó — sonetnih vencev. Ta povodenj malone žuga preplaviti vsa uredniška predala naša, in zató mislimo, da je res že skrajno potrebno izpregovoriti v obče ne-koliko besed o sonetu, ker ne utegnemo vsakogar posebe opozarjati na brezštevne hibe v tej vrsti liriskega pesništva. Mladim pesnikom našim je že dovolj, ako v potu svojega obraza napišejo štirinajst peterostopnih jambiškkih vrst in jim na konci obesijo nekakšne »rime«, razvrščene, kakor je to predpisano po pesniških zakonih, ali pa tudi — ne! Do ideje sáme jim ni nič; ako sploh imajo idejo, tedaj jo raztezajo ali stiskajo takó, da ji kar udje pokajo, in kaj je konec tega napornega dela? Sonet? Kaj še, pesniški nēstvor brez nog in glave, smešen in zajedno žalosten pesniški torso! Na-ravnost nerazumno nam je, kakó da pesnike novince toli silno miče sonet, jedna najtežjih pesniških oblik, kar jih sploh ima lirika. Koliko sonetov se je v nas že na-pisalo od Koseskega »Potazbe« do današnjega dne, ali koliko je dobrih med njimi? Prešerna, Stritarja, Levstika in Cimpermana, te zlahka imenujemo mojstre sonetom; to

se bere, to je lepo, to zveni kakor lepa skladba, izkratka: sonetje teh pesnikov so dovršeni, ti sonetje so res sonetje, kakeršnih zahteva dober ukus, zahtevajo pa tudi jedno-glasno pesniški zakoni! Ali pesnikom našim ni do teh sonetov: svoj pot nočejo hoditi, toda žal, hodijo ga brez potrebnega znanja, švepajo po njem, da se kar smilijo razsodnemu človeku! Niti reči ne moremo, da bi bili podobni kraljem bourbonskim: naučili se niso ničesar, pozabili pa vse! Bistva sonetovega ne poznajo, ali pa — kar je še huje — nečejo ga poznati, češ: pri nas itak sodijo vse relativno, za nas je itak dobro vse, ako le pokažemo dobro voljo, in te imamo dovčlj! Od nas pa terjajo, naj natisnemo sonete, in celó hudo nas terjajo, kakor bi bil naš list kár na razpolaganje nezrelim poskušnjam ráskavega njih peresa! Beseda in vzgled slovenskih naših pesnikov-prvakov ne izdá nič, kakor se kaže; sezimo torej po tujem vzgledu in priobčimo sonet veljavnega nemškega pesnika A. W. Schlegla, ki povej navedenim novincem sedanjim in tudi poznejšim, kaj je sonet, kakšen mora biti, da zadošča pesniškim zakonom in, dostavimo tudi, zakonom zdravega razuma človeškega! Evo ga:

Das Sonett.

Zwei Reime heiss' ich viermal kehren wieder,
 Und stelle sie getheilt in gleiche Reihen,
 Dass hier und dort zwei eingefasst von zweien
 Im Doppelchore schweben auf und nieder.
 Dann schlingt des Gleichlauts Kette durch zwei Glieder,
 Sich freier wechselnd, jegliches von dreien.
 In solcher Ordnung, solcher Zahl gedeihen
 Die zartesten und stolzesten der Lieder.
 Den werd' ich nie mit meinen Zeilen kränzen,
 Dem eitle Spielerei mein Wesen dünket,
 Und Eigensinn die künstlichen Gesetze.
 Doch, wem in mir geheimer Zauber winket,
 Dem leih' ich Hoheit, Füll' in engen Grenzen
 Und reines Ebenmass der Gegensätze.

Popravki. V zadnji številki našega lista se je vrnilo med tiskom nekaj pogreškov. Na strani 16. prva vrsta čitaj namesto »nego« — »kakor«; na strani 45. namesto gld. 17.36 čitaj gld. 17.76; na strani 49. četrta vrsta zgoraj namesto »tatieh, miesti, tieh« čitaj: »tatieh, miestieh«; na isti strani v šesti vrsti zgoraj namesto »ker« čitaj »četudi« in v štirinajsti vrsti zgoraj namesto »tožilnik na — č« čitaj »tožilnik na č«; na strani 56. namesto „Matičin odbor“ čitaj „Matičin odbor“. — Takisto čitaj v današnji številki na strani 69. petnajsta vrsta spodaj namesto »oživele« — »oživil«.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar**.
 Upravništvo „Národna Tiskarna“ Gosposke ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.